

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 14 maja 2025 r.

Poz. 2480

UCHWAŁA NR 117/XIV/25 RADY MIEJSKIEJ W NOWEJ RUDZIE

z dnia 30 kwietnia 2025 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Miejskiej Nowa Ruda na lata 2024 – 2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) Rada Miejska w Nowej Rudzie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Miejskiej Nowa Ruda na lata 2024 - 2027 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Nowa Ruda.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej:
Andrzej Behan

Załącznik do Uchwały Nr 117/XIV/25 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 30 kwietnia 2025r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Miejskiej Nowa Ruda na lata 2024 – 2027.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIEJSKIEJ NOWA RUDA NA LATA 2024 - 2027

NOWA RUDA 2024

Spis treści

<u>Wstęp</u>	4
<u>1. Położenie i krótka charakterystyka gminy</u>	5
<u>2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	12
<u>3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</u>	12
<u>4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce</u>	13
<u>5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego</u>	20
<u>5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</u>	20
<u>5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030</u>	20
<u>5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030</u>	22
<u>5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</u>	22
<u>5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa</u>	24
<u>5.2.1 Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego</u>	24
<u>5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego</u>	25
<u>5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego</u>	27
<u>6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy</u>	28
<u>6.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków</u>	28
<u>6.2. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków</u>	30
<u>6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków</u>	39
<u>6.4. Zabytki archeologiczne</u>	41
<u>6.4.1. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne</u>	42
<u>6.4.2. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych</u>	44
<u>7. Dziedzictwo niematerialne</u>	45
<u>8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego</u> ...	48
<u>8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ”</u>	48
<u>8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego</u>	53
<u>9. Charakterystyka obiektów wpisanych do rejestru zabytków</u>	65

<u>10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków</u>	80
<u>11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami</u> ...	82
<u>11.1. Gminna ewidencja zabytków</u>	82
<u>11.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</u>	83
<u>11.3. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków</u>	84
<u>11.4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego</u>	84
<u>11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.</u>	85
<u>11.6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy</u> ..	88
<u>związanych z opieką nad zabytkami</u>	88
<u>12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	88
<u>13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	88
<u>14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami</u>	
.....	89

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowić winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. w jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy miejskiej Nowa Ruda związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć

współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy miejskiej Nowa Ruda na lata 2024-2027 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina miejska Nowa Ruda położona jest w południowo-zachodniej Polsce, w historycznej krainie ziemi kłodzkiej, w Sudetach Środkowych. Administracyjnie należy do województwa dolnośląskiego, usytuowana w jego południowej części, w odległości ok. 90 km od Wrocławia. Stanowi jedną z czternastu gmin tworzących powiat kłodzki, zajmując 2,3 % jego powierzchni w północno-zachodniej części, ok. 20 km od Kłodzka. Siedzibą władz samorządowych jest miasto Nowa Ruda, o średniowiecznym rodowodzie, rozlokowane tarasowo w dolinie rzeki Włodziicy i jej dopływów, malowniczo położone w dolinach i obniżeniach pomiędzy wzniesieniami Wzgórz Włodzickich od południowego zachodu oraz Górami Sowimi w części północno-wschodniej. Nowa Ruda, będąca w przeszłości stolicą powiatu noworudzkiego, od 1966 r. określana jako gmina miejska, pełni rolę wielofunkcyjnego ośrodka ponadgminnego, jest również siedzibą okalającej ją gminy wiejskiej Nowa Ruda. w latach 1975 – 1998 gmina położona była w ówczesnym województwie wałbrzyskim.

Według danych GUS za 2021 r. powierzchnia miasta wynosi 37,1 km². Użytki rolne zajmują 60,8 %, lasy i zadrzewienia 17,8 %, grunty pod wodami zajmują 0,6 %, zaś grunty zabudowane i komunikacyjne 18,6 % oraz pozostałe 2,2 % jego powierzchni. na terenie gminy miejskiej zlokalizowane są obszary o szczególnych walorach przyrodniczych. Są one związane przede wszystkim z kompleksem leśnym zajmującym północną część miasta należącą do stoków Gór Sowich. Jest to niewielki fragment obszaru NATURA 2000: Obszar Ochrony Siedlisk *Ostoja Nietoperzy Gór Sowich*, zajmujący w mieście powierzchnię około 32,4 ha. Tereny te stanowią siedliska gatunków nietoperzy, ptaków oraz cennych przyrodniczo drzewostanów.

Nowa Ruda zamieszkiwana jest przez 20 105 mieszkańców (dane z 30.06.2022 r.), którzy stanowią ok. 14 % ludności zamieszkującej powiat. Gęstość zaludnienia wynosi 542,64

os./km². Strukturę osadniczą miasta tworzą trzy dzielnice: Centrum, Drogosław i Słupiec, stanowiące niegdyś samodzielne jednostki osadnicze. Gmina miejska sąsiaduje z dwiema gminami, które administracyjnie należą do powiatu kłodzkiego: od zachodu, północy, wschodu i południa - z gminą wiejską Nowa Ruda, a od południowego zachodu - z gminą Radków.

Miasto jest skomunikowane siecią dróg gminnych długości ok. 62 km oraz przebiegają przez jego teren odcinki dróg powiatowych oraz drogi wojewódzkie: DW Nr 381 relacji Wałbrzych – Nowa Ruda – Kłodzko; DW Nr 385 relacji Tłumaczów (byłe przejście graniczne) – Nowa Ruda – Wolibórz – Srebrna Góra – Ząbkowice Śląskie – Ziębice – Grodków – Jaczowice. Przez miasto wiodą też dwie drugorzędne, jednotorowe i niezelektryfikowane linie kolejowe: Nr 286 Kłodzko - Nowa Ruda – Wałbrzych oraz Nr 327 Nowa Ruda Słupiec - Ścinawka Średnia.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski prof. Jerzego Kondrackiego, gmina miejska Nowa Ruda położona jest w makroregionie Sudety Środkowe, w obrębie mezoregionu Obniżenie Noworudzkie, które obejmuje dolinę Włodzicy i jej dopływy. Średnia wysokość wynosi 500 m n.p.m. Od północy obniżenie ograniczone jest Górami Sowimi, od zachodu Górami Suchymi, a od południa Wzgórzami Włodzickimi i Doliną Ścinawki, przez Obniżenie Bożkowa łączy się z Kotliną Kłodzką. w granicach miasta najwyższym punktem jest szczyt Góry Wszystkich Świętych (648 m n.p.m., zwanej też Górą Kościelec). Tereny zabudowane koncentrują się w obniżeniach dolinnych potoków: Włodzica, Dzik oraz ich dopływów, natomiast granice miasta przebiegają w większości grzbietami lub skłonami wzniesień, miejscami przecinając doliny górskich potoków. Krajobraz jest zróżnicowany, dodatkowo przekształcony przez ponad stuletnią eksploatację węgla i rozwój związanych lokalizacyjnie z górnictwem gałęzi przemysłu, w tym przemysłu karbochemicznego.

Gmina położona jest w dorzeczu Odry, w zlewni Nysy Kłodzkiej. Odwadniana jest głównie przez Włodzicę będącą dopływem Ścinawki, która jest lewym dopływem Nysy Kłodzkiej, a także przez mniejsze ciek: Dzik i Jugowski Potok będące również dopływami Ścinawki, niewielka część miasta odwadniana jest bezpośrednio przez Ścinawkę. Ciek te mają charakter górskich potoków.

Na terenie gminy występują udokumentowane zasoby bogactw naturalnych w postaci węgla kamiennego (wydobycie zakończone) i kamieni łamanych i blocznych – piaskowce, gabra i diabazy, eksploatowane. W dolinie Włodzicy występują piaski i żwiry, nieeksploatowane. na obszarze miasta stwierdzono występowanie wód mineralnych, które mogą być wykorzystane w lecznictwie uzdrowiskowym.

Ślady osadnictwa na terenie gminy sięgają epok prehistorycznych. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła w czasach średniowiecznych. Rozwój osady Nowa Ruda, której położenie wzdłuż prowadzących przez górskie przełęcze szlaków handlowych związane było ze środowiskiem naturalnym i ukształtowaniem terenu, nastąpił w 2 poł. XIII w. za panowania

czeskiego króla Przemysła Ottokara II, który panował w latach 1253–1278. Natomiast w dokumentach źródłowych jej nazwa po raz pierwszy wzmiankowana jest w 1337 roku, w księdze fundacji miejskiej Kłodzka, w której wymienia się proboszcza Nowej Rudy, Reinharda. W 1347 r. osada należała do rodu von Wustehubów, od których w 1352 roku nabył noworudzkie dobra Hensel von Donyn. w połowie XIV w. Nowa Ruda otrzymała prawa miejskie, a w 1368 r. stała się siedzibą sądu rejonowego. na przełomie XIV/XV w. W mieście zaczęło rozwijać się rzemiosło: tkactwo, sukiennictwo oraz szewstwo. Przy kościele założono szkołę parafialną. W 1404 r. nadano statut cechowy szewcom, a w 1416 r. sukiennikom. Od 1428 roku, po śmierci księcia Jana, ostatniego piastowskiego władcy z linii ziębickiej, Nowa Ruda dostaje się pod panowanie Czech.

W latach 1427-1429, w czasie trwania religijnych wojen husyckich, miasto wielokrotnie doświadczyło okrucieństwa wojennego i grabieży. W 1434 r. zniszczone miasto otrzymało nowe przywileje, nadane przez von Donynów, mocą których powoli się odbudowywało. z tego też roku pochodzi pierwsza wzmianka o eksploatacji na terenie Nowej Rudy węgla kamiennego. Po wojnach husyckich układ przestrzenny miasta został rozbudowany w kierunku południowym, ku Wzgórzu Zamkowemu, tworząc Górne Miasto o dość regularnym układzie z rynkiem i wychodzącymi z niego czterema ulicami. Przez kolejne wieki następował rozwój układu przestrzennego i w XVII w. Nowa Ruda była już znaczącym ośrodkiem miejskim.

W 1458 r. ziemię kłodzką kupił król Czech Jerzy z Podiebradów, który w 1459 r. podniósł ją do rangi suwerennego hrabstwa. Natomiast od 1472 r. ziemie noworudzkie przeszły we władanie rodu von Stillfried, bowiem Georg i von Stillfried und Rattonitz, rycerz króla Czech, poślubił siostrę dotychczasowych właścicieli, Annę von Donyn, zapoczątkowując władanie rodu na tym terenie przez kolejne wieki. Do końca XVIII w. noworudscy Stillfriedowie stali się właścicielami dóbr ziemskich obejmujących 1/3 obszaru hrabstwa kłodzkiego. w roku 1484 rozpoczął się spór o miejskość Nowej Rudy, toczony między miastami królewskimi hrabstwa, zakończony w roku 1569, kiedy to cesarz Maksymilian II uznał status Nowej Rudy. W pierwszej połowie XVII w. wielkie spustoszenie i straty poniosło miasto wraz z okolicznymi terenami wskutek wojny trzydziestoletniej (1618-1648), tym samym ich rozwój został zahamowany.

Znaczącym krokiem w rozwoju kulturalnym Nowej Rudy było założenie już w 1716 r. Towarzystwa Muzycznego, którego członkowie mieli liczne przywileje i cieszyli się w mieście szczególnym szacunkiem. Inicjatorami założenia byli właściciel dóbr noworudzkich Raimund von Stillfried, wielbiciel muzyki, który w swoim zamku zorganizował specjalny, bogato zdobiony motywami muzycznymi Pokój Muzyczny, i proboszcz noworudzki Melchior Antoni Straube. Przypuszcza się, że jest to najstarsze Towarzystwo Muzyczne opisane - przez kronikarza Josepha Wittiga - na obecnych ziemiach polskich.

W 1742 r. Nowa Ruda wraz z ziemią kłodzką weszła w skład państwa pruskiego. W 1810 r. noworudzkie dobra przeszły w ręce rodu von Magnis i pozostały jego własnością do 1945 r. W 1855 r. Nowa Ruda stała się siedzibą powiatu, obejmującego dwa miasta (Nowa Ruda i Radków) oraz 37 wsi. Wówczas nastąpiło ożywienie gospodarcze, związane z prężnym rozwojem przemysłu włókienniczego oraz intensywną eksploatacją węgla kamiennego z nowo powstałych na terenie miasta i okolicy kopalń, które funkcjonowały do czasów współczesnych.

Od 1871 r. Nowa Ruda należała do II Rzeszy Niemieckiej. W 1879 r. rozpoczęto wydobywanie i przeróbkę łupków ogniotrwałych oraz kontynuowano eksploatację złoża czerwonych piaskowców. w 2 poł. XIX w. nowe akcenty w krajobraz kulturowy gminy wniosły linie kolejowe i związane z nimi obiekty. w 1879 r. wybudowano linię kolejową z Kłodzka do Nowej Rudy, a rok później oddano odcinek łączący miasto z Wałbrzychem. Inwestycja ta znacząco wpłynęła na rozwój i wygląd miasta. Umiejscowiona na nasypie kolejowym rozdzieliła centrum miasta od jego południowego przedmieścia rozlokowanego na stokach Góry Św. Anny. Budowa linii kolejowej i dworca spowodowała konieczność przebudowy niektórych ulic, jak i budowę wiaduktu kolejowego (wówczas najwyższego w Cesarstwie Niemieckim), którego potężna metalowa konstrukcja długości 148 m, wsparta na kamiennych pylonach i filarach z czerwonego piaskowca, wznosi się 36 m nad doliną Woliborki. w następnej dekadzie, 23 maja 1884 r. doszło do tragicznego w dziejach miasta pożaru, który strawił znaczną część śródmieścia, m.in. rynek i kościół parafialny.

Działania I wojny światowej ominęły Nową Rudę, ale wielu jej mieszkańców, wcielonych do armii niemieckiej, straciło podczas wojny życie. Miasto odczuło również dość poważnie powojenny kryzys gospodarczy. w 1932 roku, na skutek reformy administracyjnej Niemiec, Nowa Ruda utraciła status miasta powiatowego, który ponownie odzyskała na krótko w latach 60. XX w. w 1937 r. obchodzono uroczyste 600-lecie Nowej Rudy, a jej znany mieszkaniec – prof. Joseph Wittig wydał obszerną kronikę miasta. II wojna światowa również nie objęła działaniami wojennymi miasta i okolicznych miejscowości. Jednakże wówczas na tych terenach, w maju 1941 r. wydarzyła się największa katastrofa górnicza, bowiem w kopalni "Ruben" zginęło 187 górników.

II wojna światowa i jej konsekwencje sprawiły, iż Nowa Ruda, która przed wojną nosząca nazwę Neurode, znalazła się w granicach Polski. Nastąpiła wówczas całkowita wymiana ludności i zmienił się gruntownie obraz etniczny całego regionu. Ludność niemiecka została wysiedlona, a jej miejsce już w czerwcu zajęli polscy osadnicy. Jednak tereny gminy miejskiej ostatecznie znalazły się w granicach Polski dopiero po zakończeniu sporów terytorialnych z Czechami w 1946 r. Wówczas rozpoczął się nowy, polski etap przemian społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX i początku XXI w., a obecnie podejmowane działania podnoszą atrakcyjność miasta dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Z Nową Rudą związane są biografie znanych osób nie tylko w powojennej historii

miasta - polityków, sportowców, aktorów czy polskiej noblistki Olgi Tokarczuk, przede wszystkim jednak postaci historycznych, np.:

- ✓ Tobiasz Zeutschner – ur. w 1615 lub 1621 w Nowej Rudzie, zm. 15 września 1675 we Wrocławiu - kompozytor, poeta, organista m.in. kościołów w Oleśnicy i Wrocławiu. Należał do grona najbardziej znanych i popularnych kompozytorów śląskich. Pisał m.in. muzykę dla uświetnienia uroczystości pogrzebowych księcia brzeskiego Jerzego Rudolfa i księżnej brzeskiej Zofii Katarzyny. do słów hymnu religijnego autorstwa Tobiasza Zeutschnera, wielki barokowy kompozytor Jan Sebastian Bach napisał muzykę. Kompozycja Bacha ze słowami noworudzkiego artysty jest wciąż śpiewana, wykonywana i nagrywana.
- ✓ Franz Eckert – (ur. 5 kwietnia 1852 w Nowej Rudzie, zm. 6 sierpnia 1916 w Seulu) – niemiecki kompozytor, dyrygent, współtwórca w 1880 r. hymnu państwowego Japonii – dokonał transkrypcji hymnu narodowego Cesarstwa Japonii na instrumenty europejskie, oraz twórca w 1902 r. hymnu Cesarstwa Koreańskiego. Popularyzator europejskiej muzyki klasycznej w Japonii i Korei. w listopadzie 2006 roku w Nowej Rudzie został odsłonięty jego pomnik, organizowane są też Dni Japonii, podczas których mieszkańcy mają okazję zetknąć się z tradycją i współczesną kulturą japońską
- ✓ Carl Ferche - (ur. 1853 w Nysie, zm. 1940 w Nowej Rudzie) – niemiecki adwokat, od 1882 r. związany z Nową Rudą, działacz samorządowy – członek zarządu miasta do 1919 r., działacz turystyczny - członek noworudzkiej sekcji Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego, który przyczynił się do zagospodarowania Góry św. Anny (wybudowano schronisko i kamienną wieżę widokową). Honorowy Obywatel Nowej Rudy, upamiętniony przez KTG pomnikiem w formie głazu z tablicą pamiątkową, postawionym na zboczu Góry św. Anny.
- ✓ Joseph Wittig (ur. 22 stycznia 1879 w Słupcu Dolinie k. Nowej Rudy, zm. 22 sierpnia w 1949 w Görhde w Dolnej Saksonii) – niemiecki profesor teologii, filozof, ekskomunikowany ksiądz katolicki, poeta, kronikarz związany z ziemią kłodzką, o której pisał, że jest „krainą Pana Boga”. Zajmował się również pisanem kronik historycznych oraz publikowaniem w regionalnym kalendarzu „Guda Obend”. w 1927 r. po latach nauki i pracy zamieszkał wraz z rodziną w wybudowanym przez siebie domu w Słupcu. w 1937 roku podczas obchodów 600-lecia Nowej Rudy nadano mu tytuł honorowego obywatela miasta, a drukiem ukazała się „Chronik der Stadt Neurode”. w maju 1997 roku słupiecki dom rodziny Wittiga został otwarty jako Dom Pamięci Josepha Wittiga. Pełni on funkcję nie tylko muzeum, ale również Domu Pracy Twórczej i Międzynarodowego Domu Spotkań.
- ✓ Helena Olga Grzegorzczak - (ur. 9 grudnia 1918, zm. 23 marca 1985 r. w Nowej Rudzie) – w 1965 r. otrzymała tytuł Sprawiedliwa wśród Narodów Świata, za ukrywanie

wraz z mężem Władysławem podczas okupacji hitlerowskiej kilkunastu osób narodowości żydowskiej, w tym niemowlęcia, które po wojnie adoptowali. Pośmiertnie odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski za bohaterską postawę i niezwykłą odwagę wykazaną w ratowaniu życia Żydom i za wybitne zasługi w obronie godności człowieczeństwa i praw ludzkich.

- ✓ Zygmunt Krukowski – (ur. 6 lipca 1951, zm. 6 października 2013) – poeta, tłumacz poezji francuskiej, angielskiej i rosyjskiej, dramaturg, felietonista. Wieloletni pracownik lampowni w kopalni węgla w Nowej Rudzie. Jego sztukę „Koza na dachu” prezentowano na antenie TVP2. Od 2015 r. Miejska Biblioteka Publiczna w Nowej Rudzie organizuje Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. Zygmunta Krukowskiego.

O przeszłości i dawnych wydarzeniach historycznych tych ziem świadczą też miejsca pamięci i pomniki, które wpisane są nie tylko w świadomość lokalnej społeczności, ale także w krajobraz kulturowy miasta. Należą do nich m. in.:

- Na placu przy Miejskim Ośrodku Kultury znajdują się pomniki – głazy z tablicami pamiątkowymi: „W hołdzie noworudzkim górnikom poległym na stanowisku pracy w latach 1945-1980”; Kamienna płaskorzeźba przedstawiająca głowę górnika na tle szybu kopalnianego dwuzastrzałowgo; w hołdzie młodzieży polskiej poległej w II wojnie światowej; „Pamięci Sybiraków zesłanych na nieludzką ziemię w latach 1939-1956 Pamięć Zmarłym - Żyjącym Pojednanie”; Postument z tablicą informacyjną i popiersiem Franza Eckerta.
- W dzielnicy Słupiec usytuowany jest w okolicy kościoła św. Katarzyny, tuż przy skrzyżowaniu ulic Radkowskiej i Traugutta, wykonany z czerwonego piaskowca pomnik, wzniesiony w okresie międzywojennym, poświęcony 135 ofiarom Wielkiej Wojny 1914 - 1918. Obecnie do kolumny przytwierdzono dwujęzyczną tablicę poświęconą pamięci ofiar wojny i przemocy i II wojny światowej.
- W Słupcu, na Osiedlu Wojska Polskiego znajduje się pomnik – pełnoplastyczna rzeźba górnika wspierającego się o bryłę węgla, z wizerunkiem orła, przeniesiony z terenu kopalni. U stóp kamiennego górnika odsłonięto wówczas tablicę „W Hołdzie Gwarkom Ziemi Noworudzkiej fedrującym w latach 1945-2000”.
- W Drogosławiu, na placu w pobliżu głównego wejścia do kościoła p.w. św. Barbary znajduje się kilka pamiątek świadczących o górniczych tradycjach miejscowości: 2-metrowa makieta szybu górniczego Piast wchodzącego kiedyś w skład kopalni „Nowa Ruda”, z tablicami po boku upamiętniającymi górników, którzy polegli w trakcie wykonywania pracy w latach 1954–1988 i górników związanych z początkami parafii, poległych w latach 1913–1946, również płyta upamiętniająca górników, którzy stracili życie w kopalni „Nowa Ruda”, a także przeszklona kapliczka z wizerunkiem św. Barbary.

- Przy ul. Kopernika w Nowej Rudzie, przed willą Rose, znajduje się pomnik, wzniesiony w końcu XIX w. – kolumna zwieńczona popiersiem Johanna Gutenberga, twórcy pierwszej przemysłowej metody druku.
- Na cmentarzu komunalnym znajdują się m.in.: pomnik pamięci górników, którzy zginęli 10 maja 1941 r.; pomnik 13 ofiar zniszczeń z sierpnia 1923 r.; obelisk poświęcony ofiarom wojny prusko-austriackiej w 1866 r.; obelisk poświęcony żołnierzom poległym w czasie I wojny światowej.
- Na rynku usytuowana jest tablica pamiątkowa poświęcona „Ofiarom II Wojny Światowej Poległym, Pomordowanym i Żyjącym, Walczącym i Cierpiącym za Wolną Polskę”.

W krajobrazie miasta widoczne są liczne krzyże, figury i kapliczki, które są specyficzną formą spuścizny kulturowej po dawnych mieszkańcach tych terenów. Są też one swoistymi dokumentami pierwszych lat polskiego osadnictwa na tych obcych kulturowo ziemiach, kiedy to władze kościelne wspólnie z państwowymi prowadziły akcję ich osławiania. W efekcie zastane i dostrzegane sacrum w krajobrazie miasta zostało zaakceptowane przez przybyłą ludność i teraz jest mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością. Przykładami małej architektury sakralnej są m.in.:

- Figury św. Jana Nepomucena, w tym najstarsza z 1706 roku usytuowana przy skrzyżowaniu ul. Cmentarnej i Fredry – ostatnio zrewitalizowana, która jest jedną z kilku figur przedstawiających tego świętego w Nowej Rudzie; pozostałe znajdują się przy ulicach: Bohaterów Getta - zrewitalizowana, Radkowskiej 95 - zrewitalizowana, ul. Cichej 2, ul. Piastów, we wnęce ściany szczytowej budynku przy ul. Słupieckiej 34 i przy kościele św. Katarzyny Aleksandryjskiej.
- Na rynku przed ratuszem usytuowana jest fontanna z grupą figuralną „Chrzest Chrystusa w Jordanie”. Figury zostały odlane z brązu w 1909 roku wg projektu profesorów Alberta Wernera Schwarzburga z Wrocławia i Fritza Schapera. Figury Chrystusa i św. Jana Chrzciciela ustawione są na postumencie usytuowanym na środku basenu fontanny. Postument z herbem Nowej Rudy i basen fontanny wykonane ze strzeleńskiego granitu przez rzeźbiarza Einsenberga ze Strzelina.
- Przed kościołem p.w. św. Mikołaja znajduje się drewniany krzyż, który ocalał z pożaru w 1884 r.
- Krzyż Męki Pańskiej z 1814 r., usytuowany przy ulicy Bohaterów Getta.
- Krzyż Męki Pańskiej przy ulicy Cmentarnej, stojący tuż przy kościele Wniebowzięcia NMP.
- Figura Trójcy Świętej z 1798 r., zwana *Grupą koronacji Maryi przez Trójkę św.*, wykonana z piaskowca, usytuowana przy ulicy Strzeleckiej. Umieszczona na pomniku

łacińska inskrypcja brzmi: *na chwałę w Trójcy św. jedynemu Bogu wzniośł Franciszkowi Ksaweremu Rosenberg, 16 maja 1798.*

Przygraniczny charakter tych terenów, przeszłość historyczna i przenikanie się różnorodnych kultur miały wpływ na wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie miejskiej Nowa Ruda do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy miejskiej Nowa Ruda na lata 2024-2027* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022, poz. 559 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zmianami)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

w Polsce. Zgodnie z art. 5 art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie

stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,

- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

1) wpis do rejestru zabytków,

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,

2) uznanie za pomnik historii,

3) utworzenie parku kulturowego,

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 81).
Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r., poz. 559 ze zmianami)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych

instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r., poz. 1973 ze zmianami)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098 ze zmianami)

Zgodnie z art. 83 a ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków. Art. 86 ust. 1a) stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie drzew lub krzewów, jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 977 z późn. zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344 z późn. zm.)

Ustawa określa (w art. 13 ust 4.), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu

sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Art. 96 ust. 1a stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2021 r., poz. 2351 ze zmianami)

Art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni od dnia doręczenia; niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67 ust. 1, 2-4.

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu. Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. w stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzję o rozbiórce organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70)

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 6 grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- 1) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- 2) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 z późn. zm.).

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W dokumencie wskazano konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego. Głównym celem *Strategii* jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, z których cel 2. „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich” zawiera działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. w ramach tego celu wyróżniono m.in. następujące priorytety:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,

2) digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Głównym celem dokumentu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych mają wpływ na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe. Projekt strategiczny pn. *Rozwój turystyki kulturowej* obejmie następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

- Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równolegle – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny.

Wsparcie obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami.

Projekt strategiczny pn. *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej* ma na celu realizację

działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnianiem zasobów dziedzictwa kulturowego. Zakres projektu obejmuje m.in. następujące działania:

- 1) kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;
- 2) systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji.

5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Głównym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Szczególny nacisk położono na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, gdyż decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony dziedzictwa kulturowego wymieniono:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary o znaczeniu przyrodniczym i kulturowym poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenów o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonej zabudowy.

5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób

z niepełnosprawnościami,

- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego

Przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr L/1790/18 z dnia 20 września 2018 r. *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030* określa główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego, wśród których uwzględniono zachowanie wartości środowiska kulturowego, kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

W dniu 31 października 2018 r. Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Uchwałą Nr 6146/V/18, przyjął Plan Wykonawczy Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, zmieniony Uchwałą Nr 2978/VI/2020 z dnia 12 listopada 2020 r. Głównym celem Planu Wykonawczego SRWD 2030 jest uporządkowanie działań prowadzących do skutecznej realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, efektywnego wydatkowania środków krajowych i europejskich oraz ułatwienia monitoringu osiągniętych postępów.

W przeprowadzonej analizie SWOT wskazano mocne strony regionu związane z ochroną dziedzictwa kulturowego:

- zróżnicowany i bogaty pod względem wartości kulturowych i przyrodniczych krajobraz regionu,
- różnorodność zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym duża liczba zabytków o wysokiej klasie artystycznej i znaczeniu historycznym (obiekty na liście UNESCO, Pomniki Historii, parki kulturowe),
- gęsta sieć miast o zachowanym historycznym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi,
- największa w skali kraju liczba zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wskazano również słabe strony regionu, wśród których wymienia się m.in. znaczną dewastację nieużytkowanych zabytkowych obiektów przemysłowych i kolejowych, negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miejscowości, wprowadzanie nowej

zabudowy oderwanej od miejscowej tradycji budowlanej oraz modernizację zabytkowych obiektów bez poszanowania znaczenia wartości zabytków.

Założony w *Strategii* cel nadrzędny, określony jako „Harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności” realizowany będzie poprzez cele strategiczne, wśród których wymieniono „Odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego”. Cel operacyjny „Ochrona obiektów i terenów dziedzictwa kulturowego” ma być realizowany poprzez:

- wsparcie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie,
- wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji,
- wsparcie zagospodarowywania i udostępniania na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego przyjęty został przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr XIX/482/2020 z dnia 16 czerwca 2020 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego jest dokumentem kreślącym politykę zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa. Punktem wyjścia do sformułowania tej polityki jest wizja zagospodarowania przestrzennego, stanowiąca jednocześnie cel główny, czyli stan, do którego Samorząd Województwa Dolnośląskiego będzie dążył traktując przestrzeń, jako wspólne dobro. Wizja zagospodarowania przestrzennego brzmi: DOLNY ŚLĄSK 2030: RÓŻNE OBSZARY – JEDEN REGION, RÓŻNE POTENCJAŁY – SPÓJNY ROZWÓJ.

Osiągnięciu wizji zagospodarowania przestrzennego województwa, określającej Dolny Śląsk 2030 jako jeden region rozwijający się w sposób spójny ale złożony z różnych obszarów o odmiennych potencjałach, podporządkowana jest realizacja czterech celów polityki zagospodarowania przestrzennego samorządu województwa, którym podporządkowano określone kierunki działań. do ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego odnosi się Cel 2. „Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu”.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska wynika z wielonarodowej i wielowyznaniowej specyfiki regionu. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce. Zasoby te stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego.

Zapewnienie ochrony i opieki nad zabytkami należy do kompetencji organów administracji publicznej. Samorząd województwa wykonuje zadania w tym zakresie jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków na terenie województwa oraz jako właściciel zabytków stanowiących mienie województwa.

Najważniejszym zadaniem jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych, które pilnie wymagają podjęcia prac ratowniczych. Konieczne jest utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami mieszczańskiej zabudowy.

Działania służące realizacji kierunku 2.2. „Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”:

Ustalenia w zakresie polityki Samorządu Województwa Dolnośląskiego

1. Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:

- 1) poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
- 2) zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.

2. Wskazanie w Planie obszarów i zespołów zabytkowych wnioskowanych do objęcia ochroną formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.

3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:

- 1) opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
- 2) włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
- 3) poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.

4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrów turystycznych.

Postulaty kierowane do gmin

1. Uwzględnianie założeń „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków.

2. Wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków).

3. Realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych.
4. Realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2021-2024 przyjęty został Uchwałą Nr XXXIV/686/21 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 24 czerwca 2021 r.

Program obejmuje realizację zadań w dziedzinie opieki nad zabytkami, do których zobowiązany jest Samorząd Województwa na podstawie ustaw, a wyznaczone działania dotyczą zabytków w znaczeniu ściśle określonym w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Cele i zadania programowe, jakie będą realizowane w latach 2021-2024 zostały ściśle powiązane z przedsięwzięciami określonymi w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030. Prezentowany dokument przedstawia diagnozę stanu dziedzictwa kulturowego w województwie dolnośląskim w ujęciu prospektywnym, układ celów i działań wskazanych do realizacji na lata 2021-2024 oraz ramy wdrażania, w których wskazano podmioty odpowiedzialne za realizację zadań programowych, źródła finansowania oraz zasady monitoringu działań.

Przyjęta w dokumencie wizja rozwoju „Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego” ma być realizowana poprzez cel strategiczny „Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska”, któremu przyporządkowano cele operacyjne, priorytety i działania:

Cel operacyjny 1: „Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego” obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi.

Priorytety:

- 1) wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim;
- 2) wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków;
- 3) budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny 2: „Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego” obejmuje działania wzmacniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa

kulturowego jako integralnej części marki regionu.

Priorytety:

- 1) kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne;
- 2) wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami;
- 3) wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

OŚRODEK STAROMIEJSKI zgrupowany wokół rynku, XIII-XIV w.

Rejestr zabytków Nr A/934/499 z dnia 24.08.1959 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA, 1885-1890 r.

Rejestr zabytków Nr A/929/973/WŁ z dnia 08.12.1983 r.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚW., 1726 r.

Rejestr zabytków Nr A/930/1561 z dnia 16.03.1966 r.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. WNIEBOWZIECIA NMP, pocz. XVI w., 1725-30 r.

Rejestr zabytków Nr A/931/1562 z dnia 16.03.1966 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ (Słupiec), 1885-1887 r.

Rejestr zabytków Nr A/1216 z dnia 06.10.2009 r.

MUR PRZY KOŚCIELE PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ, pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/1216 z dnia 06.10.2009 r.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. ŚW. ANNY na Górze św. Anny, 2 poł. XVII w.

Rejestr zabytków Nr A/932/1563 z dnia 16.03.1966 r.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. MB BOLESNEJ na Górze Kościelec (zw. Górą Wszystkich Świętych – Słupiec), 1680 r., 1 poł. XVIII w., XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/952/1234/WŁ z dnia 02.02.1988 r.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. BARBARY (Drogosław), 1911 r.

Rejestr zabytków Nr 237/A/03 z dnia 16.12.2003 r.

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. rzymskokatolicki pomocniczy p.w. Bożego Ciała, 1866-1868 r.

Rejestr zabytków Nr A/933/1414/WŁ z dnia 08.10.1994 r.

KLASZTOR SS. SALEZJANEK, ul. Kościelna 10, 1630 r., 1781 r., XIX/XX w.

Rejestr zabytków Nr A/924/1560 z dnia 16.03.1966 r.

DWÓR GÓRNY, ul. Kościelna 30, XVII w., XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/940/652/WŁ z dnia 25.05.1977 r.

ZAMEK – PAŁAC, ul. Piłsudskiego 2, XV w., 1536 r., 1563 r., 1796 r.

Rejestr zabytków Nr A/935/1559 z dnia 16.03.1966 r.

PAŁACYK – WILLA CONRAD, ul. Piłsudskiego 20, 1889 r.

Rejestr zabytków Nr A/936/972 z dnia 08.12.1983 r.

DWÓR, ul. Stara Droga 31 (Drogosław), XVII w., XIX/XX w.

Rejestr zabytków Nr A/937/1335 z dnia 07.05.1991 r.

PARK DWORSKI, ul. Stara Droga (Drogosław), XVII-XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/938/245 z dnia 05.09.1950 r. oraz 245/27/WŁ z dnia 11.03.1991 r.

RATUSZ, Rynek 1, 1892-1894 r.

Rejestr zabytków Nr A/926/1630/WŁ z dnia 01.10.1998 r.

DOM, ul. Kościelna 12/12a, k. XVIII w., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/939/1564 z dnia 16.03.1966 r.

DOM, ul. Łukowa 10, pocz. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/941/1565 z dnia 16.03.1966 r.

DOM, ul. Nadrzeczna 1, XVIII/XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/927/1336/WŁ z dnia 07.05.1991 r.

DOM, ul. Nadrzeczna 2, XVII w., 1806 r., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/927/1336/WŁ z dnia 07.05.1991 r.

DOM, ul. Nadrzeczna 3, XVIII/XIX w., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/942/1566 z dnia 16.03.1966 r.

DOM, ul. Nadrzeczna 5, XVII w., pocz. XIX w., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/927/1336/WŁ z dnia 07.05.1991 r.

DOM, ul. Nadrzeczna 6, XVII w., 1816 r., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/927/1336/WŁ z dnia 07.05.1991 r.

DOM, ul. Nadrzeczna 7, XVII w., pocz. XIX w., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/927/1336/WŁ z dnia 07.05.1991 r.

DOM, ul. Piastów 1, 1815 r.

Rejestr zabytków Nr A/943/1437/WŁ z dnia 07.06.1995 r.

DOM, ul. Piastów 5, 1786 r., 1925 r.

Rejestr zabytków Nr A/944/1438/WŁ z dnia 10.07.1995 r.

DOM, ul. Piastów 7, 2 poł. XVIII w., 2 ćw. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/945/1454/WŁ z dnia 11.10.1995 r.

DOM, ul. Piastów 19, XVI w., ok. 1890 r.

Rejestr zabytków Nr A/946/1550/WŁ z dnia 09.01.1997 r.

DOM, ul. Piastów 21, XVIII w., 1 ćw. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/947/1439/WŁ z dnia 10.07.1995 r.

DOM, ul. Piastów 23, 1799 r., k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/948/1441/WŁ z dnia 10.07.1995 r.

DOM, ul. Piastów 25, XVIII w., k. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A/928/1440/WŁ z dnia 10.07.1995 r.

DOM, ul. Piastów 27, 1 poł. XVIII w., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/949/1451/Wł z dnia 09.10.1995 r.

DOM, Rynek 3, 1706 r., XIX/XX w.

Rejestr zabytków Nr A/950/1567 z dnia 16.03.1966 r.

DOM, Rynek 7, pocz. XIX w., pocz. XX w.

Rejestr zabytków Nr A/1176 z dnia 31.03.2009 r.

MASZYNOWNIA SZYBU „LECH”, 1890 r.

Rejestr zabytków Nr A/4882 z dnia 27.01.2011 r.

NADSZYBIE i WIEŻA SZYBOWA SZYBU „ANNA” – POLE PIAST, 1898 r.

Rejestr zabytków Nr A/951/1628/Wł z dnia 26.06.1998 r.

WIEŻA WIDOKOWA na GÓRZE ŚWIĘTEJ ANNY, 1906-1907 r.

Rejestr zabytków Nr A/1551 z dnia 25.01.2010 r.

6.2. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków

I.p.	obiekt	ulica
1.	ośrodek staromiejski zgrupowany wokół rynku	
2.	dom mieszkalny	Anny 1
3.	dom mieszkalny	Anny 3
4.	dom mieszkalny	Anny 5
5.	dom mieszkalny - kamienica	Armii Krajowej 1
6.	dom mieszkalny - kamienica	Armii Krajowej 3
7.	budynek Miejskiej Kasy Oszczędności, ob. bank	Armii Krajowej 4
8.	dom mieszkalny - kamienica	Armii Krajowej 5
9.	dom mieszkalny	Armii Krajowej 7
10.	dom mieszkalny	Armii Krajowej 9
11.	dom mieszkalny	Armii Krajowej 11
12.	dom mieszkalny - kamienica	Armii Krajowej 13
13.	dom mieszkalny	Armii Krajowej 14
14.	dom mieszkalny - kamienica	Armii Krajowej 15
15.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 1
16.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 2
17.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 3
18.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 4
19.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 6
20.	browar miejski, ob. biblioteka miejska	Bohaterów Getta 10
21.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 11
22.	dom mieszkalny	Bohaterów Getta 12
23.	dom mieszkalny	Bohaterów Getta 15
24.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 17
25.	dom mieszkalny - kamienica	Bohaterów Getta 19
26.	dom mieszkalny	Bohaterów Getta 21
27.	dom mieszkalny	Bohaterów Getta 23
28.	więzienie, ob. areszt	Bohaterów Getta 27
29.	sąd, ob. Komenda Policji	Bohaterów Getta 29
30.	dom mieszkalny	Cicha 1
31.	dom mieszkalny	Cicha 3
32.	dom mieszkalny	Cicha 10

33.	dom mieszkalny	Cicha 11
34.	dom mieszkalny	Cicha 16
35.	cmentarz komunalny	Cmentarna
36.	kaplica cmentarna	Cmentarna
37.	kaplica Loretańska i Góra Oliwna	Cmentarna
38.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 1
39.	budynek mieszkalno-usługowy	Cmentarna 3
40.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 4
41.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 6
42.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 8
43.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 10
44.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 11
45.	dom mieszkalny	Cmentarna 13
46.	dom mieszkalny	Cmentarna 18
47.	dom mieszkalny - willa	Cmentarna 20
48.	dom mieszkalny - kamienica	Cmentarna 22
49.	dom mieszkalny	Cmentarna 23
50.	cmentarz parafialny w zespole kościoła Wniebowzięcia NMP; cmentarz przykościelny, ob. nie istnieje	Cmentarna 31
51.	rzymskokatolicki kościół pomocniczy p.w. Wniebowzięcia NMP	Cmentarna 31
52.	rzymskokatolicki kościół pomocniczy p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	Cmentarna 53
53.	dom mieszkalny	Fredry 1
54.	dom mieszkalny	Fredry 2
55.	dom mieszkalny	Fredry 3
56.	dom mieszkalny	Fredry 5
57.	dom mieszkalny	Fredry 6, 6a
58.	dom mieszkalny – kamienica, ob. budynek mieszkalno-usługowy	Fredry 7
59.	dom mieszkalny	Fredry 8
60.	dom mieszkalny	Fredry 9
61.	dom mieszkalny	Fredry 11
62.	dom mieszkalny	Fredry 12
63.	dom mieszkalny	Fredry 13
64.	młyn, ob. budynek mieszkalno-usługowy	Fredry 15
65.	teatr, ob. budynek handlowo-usługowy	Fredry 17
66.	dom mieszkalny	Fredry 19
67.	budynek produkcyjny dawnej rzeźni miejskiej	Fredry 20
68.	portiernia w zespole rzeźni	Fredry 20
69.	gościniec „Pod czterema lwami”, ob. Centrum Medyczne oraz budynek mieszkalny	Fredry 22
70.	dom mieszkalny	Fredry 29
71.	dom mieszkalny	Fredry 31
72.	dom mieszkalny	Fredry 35
73.	kościół pomocniczy rzymskokatolicki p.w. MB Bolesnej na Górze Kościelec (Słupiec)	Góra Kościelec (Góra Wszystkich Świętych)
74.	wieża widokowa zw. „Moltketurm”	Góra Kościelec (Góra Wszystkich Świętych)
75.	kaplica p.w. św. Anny, ob. kościół pomocniczy	Góra św. Anny
76.	ogrodzenie kaplicy p.w. św. Anny	Góra św. Anny
77.	schronisko	Góra św. Anny
78.	wieża widokowa, ob. przekaźnik radiowo-telewizyjny	Góra św. Anny

79.	nadszybie i wieża szybu w zespole szybu „Anna”, Pole Piast	Górnicza 19
80.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	pl. Grunwaldzki 1
81.	dom mieszkalny (?), ob. hotel i restauracja	pl. Grunwaldzki 3
82.	zespół rzymskokatolickiego kościoła parafialnego p.w. św. Barbary (Drogosław)	Jana Pawła II
83.	rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. św. Barbary (Drogosław)	Jana Pawła II
84.	plebania w zespole kościoła p.w. św. Barbary (Drogosław)	Jana Pawła II 2
85.	kaplica cmentarna w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Barbary (Drogosław)	Jana Pawła II
86.	cmentarz parafialny w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Barbary (Drogosław)	Jana Pawła II
87.	dom mieszkalny (Drogosław)	Jana Pawła II 3
88.	dom mieszkalny	Jasna 1
89.	dom mieszkalny	Jasna 3
90.	dom mieszkalny	Jasna 10
91.	dom mieszkalny	Jeziorna 12
92.	dom mieszkalny	Jeziorna 13
93.	dom mieszkalny	Jeziorna 18
94.	dom mieszkalny	Jeziorna 19
95.	cmentarz komunalny (Słupiec)	Kasztanowa/ R. Traugutta
96.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kasztanowa 3
97.	dom mieszkalny, ob. poczta (Słupiec)	Kłodzka 6
98.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kłodzka 10
99.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kłodzka 12
100.	zespół dworca kolejowego	Kolejowa 24
101.	wiąta peronowa	Kolejowa 24
102.	dworzec kolejowy z budynkiem mieszkalnym	Kolejowa 24
103.	budynki gospodarcze i pomocnicze w zespole dworca	Kolejowa
104.	dom mieszkalno-usługowy - kamienica	Kolejowa 1
105.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Kolejowa 2
106.	dom mieszkalny - kamienica	Kolejowa 4
107.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Kolejowa 6
108.	pastorówka i szkoła ewangelicka, ob. dom mieszkalny	Kolejowa 12
109.	dom mieszkalny – kamienica	Kolejowa 13
110.	dom mieszkalny - kamienica	Kolejowa 14
111.	szkoła ewangelicka, ob. budynek administracyjny	Kolejowa 15
112.	dom mieszkalny	Kolejowa 17
113.	klasztor (?), MOPS	Kolejowa 18
114.	dom mieszkalny	Kolejowa 19
115.	dom mieszkalny	Kolejowa 20
116.	dom mieszkalny	Kolejowa 22
117.	dom mieszkalny – willa Nave	Kolejowa 25
118.	zespół szybu „Jan” (Słupiec)	Kopalniana
119.	budynek maszyny wyciągowej w zespole szybu „Jan” (Słupiec)	Kopalniana
120.	kompresorownia w zespole szybu „Jan” (Słupiec)	Kopalniana
121.	łaźnia górnicza (?) w zespole szybu „Jan” (Słupiec)	Kopalniana
122.	łaźnia górnicza w zespole szybu „Jan” (Słupiec)	Kopalniana
123.	bud. administracyjny w zespole szybu „Jan” (Słupiec)	Kopalniana

124.	budynek maszynowni d. szybu „Oskar”	Kopalniana
125.	gimnazjum niemieckie, ob. szkoła podstawowa	Kopernika 4
126.	szkoła katolicka, ob. podstawowa	Kopernika 6
127.	sala gimnastyczna w zespole szkoły	Kopernika
128.	drukarnia W. Klambta, ob. Zespół Szkół Specjalnych	Kopernika 8
129.	dom mieszkalny - willa Rose	Kopernika 10
130.	dom mieszkalny -willa	Kopernika 12
131.	dom mieszkalny - willa	Kopernika 14
132.	dom zarządu miasta, ob. dom mieszkalno-usługowy	Kościelna 1
133.	dom mieszkalny, ob. oficyna	Kościelna 2
134.	dom mieszkalny - kamienica	Kościelna 3
135.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Kościelna 4, 4a
136.	dom mieszkalny - kamienica	Kościelna 5
137.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Kościelna 6
138.	dom mieszkalny	Kościelna 7
139.	dom mieszkalny - kamienica	Kościelna 8
140.	dom mieszkalny, ob. klasztor ss. Salezjanek	Kościelna 10
141.	zespół rzymskokatolickiego kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja	Kościelna 11
142.	rzymskokatolicki kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	Kościelna 11
143.	kaplica w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja	Kościelna 11
144.	plebania w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja	Kościelna 11
145.	budynek gospodarczy w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja	Kościelna 11
146.	cmentarz przykościelny, ob. plac kościelny w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja	Kościelna 11
147.	dom mieszkalny z oficyną mieszkalną	Kościelna 12, 12a
148.	dom mieszkalno-usługowy -kamienica	Kościelna 13
149.	dom mieszkalny	Kościelna 14
150.	dom mieszkalny - kamienica	Kościelna 18
151.	dom mieszkalny - kamienica	Kościelna 19
152.	budynek produkcyjny (d. Fabryka Gußnera)	Kościelna 25
153.	dom mieszkalny	Kościelna 26
154.	dom mieszkalny	Kościelna 28
155.	zespół dworski z folwarkiem, tzw. Dwór Górny	Kościelna 30
156.	Dwór Górny, ob. hotel, w zespole dworu górnego	Kościelna 30
157.	park dworski w zespole dworu górnego	Kościelna 30
158.	dom mieszkalny	Kościuszki 5
159.	budynek mleczarni miejskiej, ob. dom mieszkalny	Kościuszki 9
160.	budynek elektrowni, ob. dom mieszkalny	Kościuszki 11
161.	dom mieszkalny - kamienica	Kościuszki 13
162.	dom mieszkalny -kamienica	Kościuszki 15
163.	dom mieszkalny - kamienica	Kościuszki 17
164.	dom mieszkalny	Kościuszki 19
165.	dom mieszkalny - kamienica	Krańcowa 1
166.	dom mieszkalny - kamienica	Krańcowa 5
167.	dom mieszkalny - kamienica	Krańcowa 7
168.	kościół ewangelicki ob. rzymskokat. pomocniczy p.w. Bożego Ciała	Pl. Ks. M. Białowąsa
169.	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy (Słupiec)	Kwiatkowskiego 1

170.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kwiatkowskiego 6
171.	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy (Słupiec)	Kwiatkowskiego 7
172.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kwiatkowskiego 8
173.	dom mieszkalny (?) (Słupiec)	Kwiatkowskiego 21
174.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kwiatkowskiego 26
175.	dom mieszkalny (Słupiec)	Kwiatkowskiego 60
176.	kapliczka	Łączna przy nr 2
177.	dom mieszkalny - kamienica	Łukowa 10
178.	dom mieszkalny	Łużycka 1
179.	dom mieszkalny	Łużycka 2
180.	dom mieszkalny	Łużycka 3
181.	dom mieszkalny	Łużycka 4
182.	dom mieszkalny	Łużycka 5
183.	dom mieszkalny	Łużycka 7
184.	dom mieszkalny	Nadrzeczna 1
185.	dom mieszkalny	Nadrzeczna 2
186.	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	Nadrzeczna 3
187.	dom mieszkalny	Nadrzeczna 5
188.	gospoda „Zum Oelberg”, ob. dom mieszkalny	Nadrzeczna 6
189.	dom mieszkalny	Nadrzeczna 7
190.	poczta	Niepodległości 1
191.	Starostwo Powiatowe, ob. Urząd Gminy	Niepodległości 2
192.	dom mieszkalny - willa	Niepodległości 3
193.	stajnia, garaże (z piętrem mieszkalnym), ob. Urząd Gminy	Niepodległości 4
194.	dom mieszkalny - willa	Niepodległości 5
195.	oficyna gospodarcza	Niepodległości 5
196.	budynek mieszkalno- usługowy	Niepodległości 6
197.	dom mieszkalny	Niepodległości 8
198.	dom mieszkalny - willa	Niepodległości 10
199.	oficyna gospodarcza	Niepodległości 10
200.	Zajazd Elsnera (Zacisze), ob. budynek mieszkalny	Niepodległości 17
201.	dom mieszkalny (Zacisze)	Niepodległości 21
202.	dom mieszkalny (Zacisze)	Niepodległości 23
203.	dom mieszkalny (Zacisze)	Niepodległości 25
204.	dom mieszkalny (?) (Zacisze)	Niepodległości 27
205.	Zajazd „Zur Deutschen Frotte”, ob. Zakład Wodociągów i Kanalizacji (Zacisze)	Niepodległości 56
206.	dom mieszkalny	Nowa Osada 1
207.	zespół szybu „Lech” – Pole Piast	Obozowa 4
208.	budynek kotłowni i rozdzielni w zespole szybu „Lech” – Pole Piast	Obozowa 4
209.	wieża szybu w zespole szybu „Lech” – Pole Piast	Obozowa 4
210.	maszynownia w zespole szybu „Lech” – Pole Piast	Obozowa 4
211.	budynki warsztatów w zespole szybu „Lech” – Pole Piast	Obozowa 4
212.	budynek kompresorów w zespole szybu „Lech” – Pole Piast	Obozowa 4
213.	dom mieszkalny	Ogrodowa 1
214.	katolicki szpital św. Elżbiety, ob. Dom Opieki Społecznej (Słupiec)	Parkowa 20
215.	katolicki szpital św. Elżbiety – oficyna (Słupiec)	Parkowa 20

216.	katolicki szpital św. Elżbiety, ob. przychodnia „Evita” (Słupiec)	Parkowa 20a
217.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 1
218.	dom mieszkalny - kamienica	Piastów 2
219.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 3
220.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 5
221.	dom mieszkalno-usługowy	Piastów 7
222.	dom mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 8
223.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 9
224.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 10
225.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 11
226.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 12
227.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 14
228.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 15
229.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 16
230.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 17
231.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 18
232.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 19
233.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 21
234.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 23
235.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 25
236.	budynek mieszkalno-usługowy	Piastów 27
237.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 28
238.	budynek mieszkalno-usługowy - kamienica	Piastów 30
239.	budynek mieszkalny - kamienica	Piłsudskiego 1
240.	zamek	Piłsudskiego 2
241.	szkoła zawodowa dla dziewcząt, ob. przychodnia, biblioteka	Piłsudskiego 4
242.	dom mieszkalny	Piłsudskiego 6
243.	budynek mieszkalny - kamienica	Piłsudskiego 9
244.	budynek przemysłowy (?), ob. Powiatowy Urząd Pracy	Piłsudskiego 14
245.	szpital „Maria Hilf”	Piłsudskiego 16
246.	dom mieszkalny (siedziba sołectwa?)	Piłsudskiego 17
247.	dom mieszkalny	Piłsudskiego 18
248.	dom mieszkalny	Piłsudskiego 19
249.	zespół willi Conrad	Piłsudskiego 20
250.	dom mieszkalny - willa Conrad	Piłsudskiego 20
251.	oficyna gospodarcza w zespole willi Conrad	Piłsudskiego 20
252.	brama wjazdowa w zespole willi Conrad	Piłsudskiego 20
253.	budynek mieszkalny - kamienica	Piłsudskiego 21
254.	dom mieszkalny (budynek dyrekcji fabryki Pollacka (?))	Piłsudskiego 26
255.	zespół fabryki tekstylnej Pollacka	Piłsudskiego 27
256.	budynek wagi (?), ob. budynek handlowy w zespole fabryki Pollacka	Piłsudskiego 27
257.	zespół tkalni w zespole fabryki Pollacka	Piłsudskiego 27
258.	budynek produkcyjny (brakarnia?), ob. magazynowo-handlowy w zespole fabryki Pollacka	Piłsudskiego 27
259.	zespół kotłowni z kominem w zespole fabryki Pollacka	Piłsudskiego 27
260.	budynek administracyjny w zespole fabryki Pollacka, ob. mieszkalny	Piłsudskiego 27
261.	tkalnie w zespole fabryki Pollacka	Piłsudskiego 27
262.	dom mieszkalny	Piłsudskiego 31
263.	dom mieszkalny	Piłsudskiego 33

264.	dom mieszkalny – willa dyrektora fabryki Pollacka (?)	Piłsudskiego 37
265.	budynek mieszkalny - kamienica	Piłsudskiego 39
266.	kościół ewangelicki, ob. dom mieszkalny	Piwna 5
267.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 1
268.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 3
269.	dom mieszkalny	Podjazdowa 5
270.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 7
271.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 8
272.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 9
273.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 10
274.	budynek mieszkalno-usługowy kamienica	Podjazdowa 11
275.	restauracja „Zum Grünen Baum”, ob. budynek mieszkalno-usługowy	Podjazdowa 13
276.	dom mieszkalny, ob. budynek usługowy	Podjazdowa 14
277.	zespół pałacowy (Słupiec)	Połoniny 2, 2a
278.	oficyna dworska, tzw. Villa Kessel, ob. dom mieszkalny w zespole pałacowym (Słupiec)	Połoniny 2
279.	budynek gospodarczy, ob. mieszkalno-gospodarczy w zespole pałacowym (Słupiec)	Połoniny 2
280.	spichlerz w zespole pałacowym (Słupiec)	Połoniny 2
281.	park w zespole pałacowym (Słupiec)	Połoniny
282.	dom mieszkalny - kamienica	Przechodnia 1
283.	Restauracja „Hohenzollern”, ob. dom mieszkalny	Przechodnia 3
284.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 1
285.	Urząd Gminy Słupiec, ob. Gospodarczy Bank Spółdzielczy (Słupiec)	Radkowska 4
286.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 12
287.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 20
288.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 24
289.	kościół parafialny rzymskokatolicki p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (Słupiec)	Radkowska 27
290.	ogrodzenie kościoła p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (Słupiec)	Radkowska 27
291.	cmentarz przykościelny w zespole kościoła św. Katarzyny Aleksandryjskiej (Słupiec)	Radkowska 27
292.	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy(Słupiec)	Radkowska 31
293.	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy (Słupiec)	Radkowska 34
294.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 36
295.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 38
296.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 40
297.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 55
298.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 69
299.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 86
300.	dom mieszkalny (Słupiec)	Radkowska 95
301.	młyn, ob. dom mieszkalny	Radkowska 108
302.	ratusz	Rynek 1
303.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 2
304.	kamienica zw. Bömischer Hof	Rynek 3
305.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 4
306.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 5
307.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 6

308.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 7
309.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 8
310.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 9
311.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 10
312.	Hotel Willdenschoff, ob. siedziba Urzędu Miejskiego	Rynek 11
313.	kamienice mieszkalno-usługowe	Rynek 12, 13
314.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 14
315.	hotel „Kaiserhof”, ob. budynek usługowy	Rynek 16/Armii Krajowej 2
316.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 17
317.	hotel „Deutsches Haus”, ob. kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 18
318.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 19
319.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 20
320.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 21
321.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 22
322.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 23
323.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 24
324.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 25
325.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 26
326.	kamienica mieszkalno-usługowa	Rynek 27
327.	dom mieszkalny	Sądowa 3
328.	dom mieszkalny - willa, ob. przedszkole (Słupiec)	Słupiecka 5
329.	dom mieszkalny- willa, ob. Muzeum Josepha Wittiga (Słupiec)	Słupiecka 42
330.	dom mieszkalny (Słupiec)	Spacerowa 5
331.	dom mieszkalny (Słupiec)	Spacerowa 9
332.	dom mieszkalny (Słupiec)	Spacerowa 14
333.	dom mieszkalny (Słupiec)	Spacerowa 15
334.	dom mieszkalny (Zacisze)	Srebrna 7
335.	szkoła (Zacisze)	Srebrna 11
336.	dom mieszkalny (Zacisze)	Srebrna 12
337.	dom mieszkalny (Zacisze)	Srebrna 20
338.	dom mieszkalny (Zacisze)	Srebrna 23
339.	dom mieszkalny (Drogosław)	Stara Droga 18
340.	zespół dworski (Drogosław)	Stara Droga 31
341.	dwór, ob. dom mieszkalny w zespole dworskim (Drogosław)	Stara Droga 31
342.	park w zespole dworskim (Drogosław)	Stara Droga 31
343.	folwark w zespole dworskim (Drogosław)	Stara Droga 31
344.	dom mieszkalny - kamienica	Strzelecka 3/5
345.	szkoła katolicka, ob. szkoła podstawowa nr 7 (Słupiec)	Szkolna 3
346.	dom mieszkalny, ob. szkoła podstawowa nr 7 (Słupiec)	Szkolna 6
347.	kapliczka Matki Boskiej	Szpitalna
348.	zespół szpitala górniczego, ob. szpital i pogotowie ratunkowe	Szpitalna 2/ Krańcowa 3
349.	budynek główny w zespole szpitala górniczego	Szpitalna
350.	budynek poradni dla kobiet w zespole szpitala górniczego	Szpitalna
351.	budynek zakładu anatomii patologicznej w zespole szpitala górniczego	Szpitalna
352.	pawilon dziecięcy w zespole szpitala górniczego	Szpitalna

353.	laboratorium w zespole szpitala górniczego	Szpitalna
354.	garaże w zespole szpitala górniczego	Szpitalna
355.	dom mieszkalny - kamienica	Szpitalna 1
356.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 2
357.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 4, 4a
358.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 11
359.	dom mieszkalny - willa (Drogosław)	Świdnicka 18
360.	dom mieszkalny - willa (Drogosław)	Świdnicka 19
361.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 26
362.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 31
363.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 34
364.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 41
365.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 53
366.	budynek mieszkalno-handlowy (Drogosław)	Świdnicka 55
267.	szkoła (Drogosław)	Świdnicka 65/66
368.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 67
369.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 68
370.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 70
371.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 90
372.	zajazd (?), ob. dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 92
373.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 109
374.	dom mieszkalny (Drogosław)	Świdnicka 110
375.	dom mieszkalny	Wąska 1
376.	dom mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy	Wąska 2
377.	dom mieszkalny	Wąska 6
378.	dom mieszkalny	Wąska 9
379.	dom mieszkalny (Słupiec)	Wiejska 3
380.	dom mieszkalny (Słupiec)	Wiejska 4
381.	dom mieszkalny (Słupiec)	Wiejska 5
382.	dom mieszkalny (Słupiec)	Wiejska 8
383.	dom mieszkalny (Słupiec)	Wiejska 17
384.	dom mieszkalny (Słupiec)	Wiejska 21
385.	dom mieszkalny – willa (Drogosław)	Zdrojowisko 1
386.	dom zdrojowy (Volkhaus, Kurhaus Centnerbrunn) (Drogosław)	Zdrojowisko 23
387.	park w zespole domu zdrojowego (Drogosław)	Zdrojowisko
388.	dworzec kolejowy (Drogosław)	Zdrojowisko 26
389.	wiąta peronowa w zespole dworca kolejowego (Drogosław)	Zdrojowisko
390.	dom mieszkalny	Żeromskiego 7
391.	most drogowy (Słupiec)	Kłodzka
392.	wiadukt drogowy tzw. most zamkowy	Piłsudskiego/ Podjazdowa
393.	wiadukt drogowy	Piłsudskiego/Cicha
394.	wiadukt kolejowy, tzw. Czarny Most	nad doliną Woliborki i ul.Cichą
395.	wiadukt kolejowy	Górnicza
396.	wiadukt kolejowy	Niepodległości
397.	wiadukt kolejowy	Połoniny
398.	wiadukt kolejowy	nad doliną Jugowskiego Potoku i ul. Zdrojowisko
399.	4/2, AZP: 90-23 – znalezisko luźne	

400.	5/8, AZP: 90-23 – osada	
401.	6/9, AZP: 90-23 – osada	
402.	1/1, AZP: 90-23 – osada	
403.	2/14, AZP: 91-23 – osada	
404.	3/15, AZP: 91-23 – osada	
405.	7/3, AZP: 91-23 – osada	

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome na terenie miasta Nowa Ruda wpisane do rejestru zabytków stanowią głównie wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych:

1. Wyposażenie kościoła par. p. w. św. Mikołaja wpisane zostało do rejestru zabytków pod Nr 1112/671/1-6 decyzją z dnia 31.03.1987 r., m.in. zespół neogotyckich witraży powstałych ok. 1890 r., epitafia umieszczone w murze przykościelnym, rzeźby świętych oraz Chrystusa Ukrzyżowanego. Decyzją z dnia 01.12.2004 r. pod Nr 1048/B/04/1-36 wpisano do rejestru zabytków elementy wystroju i wyposażenia kościoła p.w. św. Mikołaja oraz rzeźby znajdujące się w kaplicy przy kościele i na dziedzińcu przed plebanią, m.in. neogotyckie ołtarze z 1890 r., główny i sześć bocznych, ambonę i chrzcielnicę z k. XIX w., prospekt organowy z instrumentem muzycznym z 1889 r., rzeźby, ławki, konfesjonały, świeczniki, tablicę fundacyjną w murze przykościelnym, rzeźbę Pieta w kaplicy, rzeźbę Chrystus Dobry Pasterz na dziedzińcu przed plebanią. Decyzją z dnia 20.03.1995 r. pod Nr 1114/792/513/1-5 do rejestru zabytków wpisano rzeźby znajdujące się w budynku plebanii.
2. Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Barbary wpisane zostało do rejestru zabytków pod Nr B/2043/1-27 decyzją z dnia 27.07.2009 r., m.in. neobarokowy ołtarz główny z 1911 r. i ołtarze boczne z rzeźbami i obrazami, Stacje Drogi Krzyżowej, ambona, chrzcielnica, konfesjonał. Decyzją z dnia 02.07.2008 r. pod Nr B/1936 do rejestru zabytków wpisany został prospekt organowy wraz z instrumentem muzycznym autorstwa Franza Luxa wykonany w 1912 r. do rejestru zabytków pod Nr B/1944/1-16 decyzją z dnia 31.07.2008 r. wpisano dekorację malarską znajdującą się w kościele p.w. św. Barbary, m.in. polichromię stropów, sklepień i ścian z pocz. XX w.
3. Wyposażenie kościoła pom. p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny wpisane zostało do rejestru zabytków pod Nr 1231/581 decyzją z dnia 10.01.1984 r., m.in. ołtarz główny i dwa ołtarze boczne z pocz. XVIII w., barokowa ambona, stalle z pocz. XVIII w., barokowa rzeźba przedstawiająca Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny w niszy nad wejściem do zakrystii. Decyzją z dnia 15.03.1986 r. pod Nr 1232/663/1-12 do rejestru zabytków wpisane zostały elementy ołtarzy (rzeźby, obrazy, krzyże ołtarzowe) oraz późnobarokowy prospekt organowy z 2 poł. XVIII w.
4. Wyposażenie kościoła par. p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej wpisane zostało do rejestru

zabytków pod Nr 874/675/1-10 decyzją z dnia 31.03.1987 r., m.in. chrzcielnica z 3 ćw. XVIII w., rzeźby świętych, dwa neogotyckie witraże z ok. 1886 r. Decyzją z dnia 18.12.2008 r. pod Nr B/1977 do rejestru zabytków wpisano prospekt organowy wraz z instrumentem muzycznym z 2 poł. XIX w.

5. Wyposażenie kościoła pom. p.w. Podwyższenia Krzyża Św. wpisane zostało do rejestru zabytków pod Nr 875/593 decyzją z dnia 17.02.1984 r., m.in. barokowe ołtarze z 1 poł. XVIII w., ambona z przełomu XVII i XVIII w., rzeźby w prezbiterium, rokokowy relikwiarz, barokowe Stacje Drogi Krzyżowej. Decyzją z dnia 31.03.1987 r. pod Nr B/2090/680/1-2 do rejestru zabytków wpisano dwie konsole przyścienne z 1 ćw. XVIII w. oraz rokokowe ławki.

6. Wyposażenie kościoła pom. p.w. św. Anny wpisane zostało do rejestru zabytków pod Nr B/2092/592 decyzją z dnia 17.02.1984 r., m.in. barokowy ołtarz główny z poł. XVII w., dwa neogotyckie ołtarze boczne z k. XIX w., barokowa ambona, Stacje Drogi Krzyżowej z XIX w., trzy obrazy wotywne ze scenami cudów św. Anny. Elementy wyposażenia kościoła św. Anny wpisane zostały również decyzją z dnia 20.03.1995 r. pod Nr rejestru 113/791/512/1-8, m.in. balustrada stołu komunijnego z 1774 r., kropielnica z ok. 1775 r.

Ze względu na posiadane wartości historyczne i artystyczne ochroną konserwatorską objęto pojedyncze rzeźby i grupy rzeźbiarskie:

- 1) Rzeźba św. Jana Nepomucena z 1752 r. usytuowana przy ul. Piastów wpisana została do rejestru zabytków pod Nr 868/589 decyzją z dnia 17.02.1983 r.;
- 2) Rzeźba św. Floriana z 1756 r. usytuowana w narożu budynku ratusza wpisana została do rejestru zabytków pod Nr 869/590 decyzją z dnia 17.02.1984 r.;
- 3) Zespół rzeźbiarski z 1713 r. przy Kaplicy Loretańskiej wpisany został do rejestru zabytków pod Nr 870/591 decyzją z dnia 17.12.1984 r. (Ukrzyżowanie, Modlitwa w Ogrójcu, cztery putta usytuowane na schodach do kaplicy);
- 4) Rzeźba Matki Boskiej na kolumnie z 1713 r. usytuowana na wzgórzu cmentarnym (ul. Loretańska) wpisana została do rejestru zabytków pod Nr 871/595 decyzją z dnia 21.02.1984 r.;
- 5) Rzeźba Ukrzyżowanie usytuowana przy alei głównej cmentarza przy ul. Cmentarnej wpisana została do rejestru zabytków pod Nr 872/596 decyzją z dnia 21.02.1984 r.;
- 6) Rzeźba Ukrzyżowanie z 1792 r. usytuowana na skrzyżowaniu przy ul. Cmentarnej wpisana została do rejestru zabytków pod Nr 873/607 decyzją z dnia 17.02.1984 r.;
- 7) Rzeźba św. Jana Nepomucena z 1812 r. usytuowana na działce Nr 296/7 wpisana została do rejestru zabytków pod Nr B/1983 decyzją z dnia 20.01.2009 r.
- 8) Rzeźba św. Jana Nepomucena z 1707 r. usytuowana na działce Nr 365/3 wpisana została do rejestru zabytków pod Nr B/1984 decyzją z dnia 20.01.2009 r.

W rejestrze zabytków ruchomych figurują również zabytki techniki:

- 1) Maszyna włókiennicza – snowadło taśmowe z wyposażenia oddziału snowalni Zakładów

Przemysłu Jedwabniczego „NOWAR” (dawnych) wpisana została do rejestru zabytków pod Nr B/2335/696 decyzją z dnia 19.12.1988 r.;

2) Maszyny tkackie (cewiarka wątkowa, motak i snowadło taśmowe) stanowiące wyposażenie oddziału przygotowalni Spółdzielni Pracy Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „SPLOT” (dawnej) wpisane zostały do rejestru zabytków pod Nr B/2328/699/1-3 decyzją a dnia 19.12.1988 r.

6.4. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne, dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne, dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.4.1. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar miasta Nowa Ruda został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. w swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. w związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Spis stanowisk archeologicznych na terenie miasta Nowa Ruda zawiera poniższa tabela:

Lokalizacja	Numer stanowiska (numer w miejscowości/ numer na obszarze)	Numer obszaru AZP	Funkcja obiektu	Chronologia/kultura	Nr rejestru zabytków
Nowa Ruda	1/2	91-23	Osada	Epoka brązu	-
Nowa Ruda	2/14	91-23	Osada	Późne średniowiecze XIV-XV	-
Nowa Ruda	3/15	91-23	Osada	Późne średniowiecze XIV-XV	-
Nowa Ruda	4/2	90-23	Znalezisko luźne	Epoka brązu	-
Nowa Ruda	5/8	90-23	Osada	Późne średniowiecze XIV-XV	-
Nowa Ruda	6/9	90-23	Osada	Późne średniowiecze XIV-XV	-
Nowa Ruda	7/3	91-23	Osada	Średniowiecze	-

Miasto leży w terenie górskim o urozmaiconej rzeźbie. Tereny zabudowane koncentrują się w obniżeniach dolinnych potoków Włodzica, Dzik oraz ich dopływów, natomiast granice miasta przebiegają w większości grzbietami lub skłonami wzniesień,

miejscami przecinając doliny górskich potoków. w topografii zaznaczają się następujące grzbiety i obniżenia: Wzgórza Włodzickie (biegnące wzdłuż południowo-zachodniej granicy miasta), Obniżenie Noworudzkie (w północnej części miasta - pomiędzy Nową Rudą, Przygórzem, Jugowem i Ludwikowicami Kłodzkimi) oraz Garb Dzikowca (pasmo wzgórz na północny wschód od Słupca). Od północy granice miasta przylegają do południowo-wschodniego skraju Wzgórz Wyrębińskich (w okolicach Zdrojowiska), a granica południowa (na południe od Słupca) przebiega w strefie graniczącej z Obniżeniem Bożkowa.

Obszar miasta należy do dorzecza Ścinawki, która jest lewobrzeżnym dopływem Nysy Kłodzkiej (lewy dopływ Odry). Największym ciekim na terenie miasta jest Włodzica, uchodząca lewobrzeżnie do Ścinawki w miejscowości Ścinawka Górna. Rzeka ta ma 21,3 km długości oraz dorzecze o powierzchni 108,1 km². do większych cieków zaliczyć można ponadto potok Dzik (lewy dopływ Ścinawki, uchodzący do niej w górnej części miejscowości Ścinawka Dolna, mający dorzecze o powierzchni 20,6 km²), Jugowski Potok (lewy dopływ Włodzicy, uchodzący do niej na terenie miasta w Drogosławiu, mający dorzecze o powierzchni 19,2 km²) oraz Woliborkę (mającą dorzecze o powierzchni 15,3 km²) i Piekelnicę (mającą dorzecze o powierzchni 13,9 km²) - oba będące lewymi dopływami Włodzicy, uchodzącymi do niej na obszarze miasta.

Najstarsze ślady osadnictwa z okolic miasta Nowa Ruda pochodzą ze środkowej epoki kamienia - mezolitu (8000 lat p.n.e.). Są to zwykle pojedyncze znaleziska w postaci wyrobów krzemiennych. Następne w kolejności pochodzą, zewidencjonowane w okolicach Nowej Rudy, znaleziska z młodszej epoki kamienia – neolitu.

Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na te tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na dzisiejszych ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednolicenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski 150 p.n.e. – 25 n.e.). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich (I-IV w. n.e.).

Dopiero w czasach późnego średniowiecza i nowożytności obserwuje się na terenie

dzisiejszego miasta Nowa Ruda intensyfikację osadnictwa.

6.4.2. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego *na* podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), eksploatacja piasek i żwirowni zasobów naturalnych (na omawianym obszarze występują stosunkowo liczne złoża surowców mineralnych. do niedawna największe znaczenie miały tu złoża węgla kamiennego, których eksploatacja była prowadzona przez wiele lat. Kopalnie węgla zostały jednak zamknięte. w dalszej perspektywie większego znaczenia nabierają zatem surowce skalne, spośród których nie wszystkie zostały szczegółowiej udokumentowane.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Również przebudowa układów urbanistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. w związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych. Na

badania archeologiczne należy uzyskać pozwolenie Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Kierownika Delegatury w Wałbrzychu, przed otrzymaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (ang. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), której tekst został przyjęty w Paryżu na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., odnosi się do współcześnie praktykowanych zjawisk kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Zaliczają się do nich:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedza o przyrodzie i wszechświecie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości, tworzy też niepowtarzalną aurę danej miejscowości. Zdarzenia, historie z nimi związane, legendy ożywiają mury, pola, lasy i są bardzo ważnym elementem walorów turystycznych. Bywa, że odpowiednio wypromowane stają się zasobami turystycznymi.

Niemal całkowita wymiana ludności obecnego Dolnego Śląska po II wojnie światowej pozbawiła region ciągłości kulturowej. na pozostawione dziedzictwo niemieckie nałożyły się tradycje i zwyczaje powojennych migrantów.

Niematerialne w swoim charakterze dziedzictwo w ofercie turystycznej najczęściej przedstawiane jest jako imprezy folklorystyczne, nawiązujące do kalendarium obrzędów chrześcijańskich. Uroczyste msze, procesje, misteria stanowią często bardzo widowiskowy element krajobrazu kulturowego, przyciągający ruch turystyczny. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest wielkim dobrem i bogactwem każdego narodu, a także grupy, wspólnoty, jednostki. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest wielkim dobrem i bogactwem każdego narodu, a także grupy, wspólnoty, jednostki.

Dobłą formą zachowawczą dla tutejszego dziedzictwa kulturowego są podejmowane działania i imprezy organizowane przez Miejski Ośrodek Kultury, którego „podstawowym celem działalności jest upowszechnianie kultury poprzez tworzenie warunków do odbioru i współtworzenia wartości kultury przez mieszkańców Nowej Rudy i regionu”. do cyklicznych

impresz organizowanych lub współorganizowanych przez MOK należą m.in.: Festiwal Góry Literatury, Dni Kultury Japońskiej, Noworudzkie Biegunki Kultury, Noworudzkie Spotkania Taneczne, Międzynarodowy Festiwal Folkloru, Noworudzki Filmowy Zawrót Głowy czy różne uroczystości rocznicowe o charakterze patriotycznym. Przy MOK funkcjonuje Zespół Pieśni i Tańca „Nowa Ruda”, założony w 1971 r., koncertujący nie tylko w Europie, ale również w krajach azjatyckich. w repertuarze zespołu, mającego własną kapelę reprezentacyjną i dziecięcą, znalazły się piosenki, przyśpiewki, melodie i tańce z 10 regionów Polski oraz polskie tańce narodowe. Swoimi występami zespół uświetnia imprezy o zasięgu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Jest też gospodarzem Międzynarodowego Festiwalu Folkloru w Nowej Rudzie. Natomiast tradycje górnicze kultywuje, działająca również przy MOK, Orkiestra Górnicza, która uświetnia różne wydarzenia kulturalno-społeczne, jak chociażby Barbórka, Karczma Piwna, Dni Miasta, a w repertuarze ma również hymn Japonii autorstwa Franza Eckerta, który wykonuje podczas organizowanych Dni Japonii.

Dziedzictwo kulturowe upowszechnia też Miejska Biblioteka Publiczna, która podejmuje szerokie spektrum działań kulturalnych. Popularyzuje też regionalnych i lokalnych twórców poprzez organizowanie wystaw, wernisaży i spotkań autorskich. Działa przy niej Noworudzki Klub Literacki „Ogma”, który patronował i zrzeszał lokalnych poetów i twórców. Wydawane są tomiki poezji oraz antologia poetycka. Tutaj również w latach pięćdziesiątych debiutowała przyszła noblistka Olga Tokarczuk, odczytując fragmenty swej pierwszej powieści „Podróż Ludzi Księgi”. Do stałych imprez w kalendarzu wydarzeń współorganizowanych przez bibliotekę należą m.in.: Noworudzkie Spotkania z Poezją, Ogólnopolski Konkurs Poetycki o Laur Kosmicznego Koperka im. Zygmunta Krukowskiego.

Organizowane przez placówki kulturalne różnorodne imprezy odnoszą się też do tradycji i lokalnych zwyczajów oraz są czynnikiem umacniającym tożsamość lokalną. Nie ma bowiem lepszej możliwości budowania tożsamości lokalnej oraz kształtowania emocjonalnych postaw wobec swojej miejscowości i do sprzyjania kreatywności społecznej, niż opartych na wartościach jej dziedzictwa kulturowego, które jest dobrą podstawą do tworzenia wizerunku miejscowości, a jej atrakcyjny wizerunek przyciąga kapitał ludzki i finansowy.

Zespół Przedszkolno-Szkolny Nr 1, do którego należy Szkoła Podstawowa Nr 6 im. płk. Józefa Sokoła, kultywuje pamięć o osobie patrona i tradycje żołnierzy „karpaczków”. Józef Sokół urodzony 03.03.1898 r. w Jaworowie, zm. 22.06.1974 r. w Nowej Rudzie, gdzie zamieszkał po wojnie. Był legionistą i żołnierzem dwóch wojen światowych, podpułkownikiem Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, stał na czele I. batalionu 2. Pułku Brygady Strzelców Karpackich. Walczył m.in. pod Tobrukiem i Monte Cassino. Wielokrotnie odznaczany Krzyżem Walecznych). Uczniowie szkoły uczestniczą w różnego rodzaju konkursach, których zadaniem jest zapoznanie się z działalnością i szlakiem bojowym „karpaczków”, a także w spotkaniach

– Sejmikach Szkół Karpackich. Szkoła współpracuje ze stowarzyszeniami, do których należą kombataneci „karpaczczy” z kraju i zagranicy oraz ich przyjaciele, innymi szkołami noszącymi imię bohaterów spod Monte Cassino. w placówce funkcjonuje Szkolna Izba Pamięci.

Na terenie miasta, w Słupcu Dolinie, funkcjonuje Muzeum – Dom Pamięci prof. Josepha Wittiga, kronikarza, pisarza ziemi kłodzkiej, usytuowane w domu zaprojektowanym i częściowo własnoręcznie zbudowanym w 1926 r. przez Wittiga. Placówka otwarta w 1997 r. z inicjatywy Fundacji Odnowy Ziemi Noworudzkiej. Część spośród eksponatów muzeum, książki i pamiątki po profesorze, przekazała rodzina z Niemiec. Muzeum popularyzuje dorobek naukowy i pisarski prof. Josepha Wittiga i gromadzi pamiątki związane z jego osobą i życiem.

W dawnej kopalni węgla na terenie Nowej Rudy otwarto w 1996 r. Muzeum „Dawna Kopalnia Nowa Ruda”, w którym zachowane i przechowywane są górnicze tradycje i pamiątki. w salach wystawowych prezentowane są m.in.: proces powstawania węgla, historia górnictwa i kopalni, tradycje górnicze, mundury i ubrania robocze, dyspozytornia. Natomiast w części podziemnej - sztolni funkcjonuje Podziemna Trasa Turystyczna z przejazdem górniczą kolejką, gdzie prezentowane jest oryginalne wyposażenie i sprzęty górnicze, turyści zaś mogą również sami „ciężko popracować” na szychcie.

Wspomnieć należy również o heraldyce samorządowej, gdyż jednym z symboli i cennym elementem dziedzictwa kulturowego miasta Nowa Ruda jest herb, którego wizerunek nawiązuje do historii założenia miasta na surowym korzeniu i karczunku terenu, również nawiązuje do historycznego wzorca, dostępnego m.in. w rycinach Kroniki Wittiga. Herb przyjęty został Uchwałą Nr 106/XVIII/11 Rady Miasta Nowa Ruda z dnia 28 grudnia 2011 r. w sprawie Statutu Gminy Miejskiej Nowa Ruda, gdzie zapisano, iż „Herbem Miasta jest wizerunek wykarczowanego pnia drzewa koloru żółtego, umieszczony na czerwonym polu tarczy”.

Zmiany kulturowe, jakie zaszły i zachodzą na obszarze miasta, czyli repatriacja, adaptacja, integracja, a także ogromny zasięg kultury masowej i postęp cywilizacyjny wpłynęły na dyskredytację dawnych wzorów i modeli życia społeczności lokalnych. Dlatego warto uwzględniać ten temat w scenariuszach organizowanych imprez, ofertach, pokazach itp.

Innym, bardzo ważnym elementem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzenie na szeroko zakrojoną skalę działań związanych z edukowaniem przede wszystkim młodego pokolenia w zakresie tej tematyki. Dziedzictwo kulturowe akumuluje i przechowuje wielorakie wartości: intelektualne, moralne, społeczne, religijne czy estetyczne. Związek człowieka z dziedzictwem regionu jest wartością, którą należy głównie młodym ludziom uświadamiać, co z pewnością zaowocuje kształtowaniem się w nich poczucia własnej tożsamości, a co za tym idzie, postawą zaangażowania w sprawy związane z codziennym życiem wspólnoty, a także otwarcie się na inne społeczności i kultury.

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miejskiej Nowa Ruda przyjęte zostało Uchwałą Nr 25/IV/07 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 24 stycznia 2007 r. ze zmianami przyjętymi: Uchwałą Nr 281/XXXIV/13 z dnia 29 maja 2013 r., Uchwałą Nr 317/XXXIV/17 z dnia 31 maja 2017 r., Uchwałą Nr 283/XXXVI/21 z dnia 30 czerwca 2021 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdz. 6. „Środowisko kulturowe” przedstawiono rys historyczny miasta, zestawienia statystyczne zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków oraz zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych (wykazy zabytków

zamieszczono na końcu opracowania).

Wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej:

1. Strefa „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej

Strefa „A” obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie, zabudowa, zachowały się w stanie nienaruszonym lub został on jedynie nieznacznie zniekształcony. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne i kulturowe. w tej strefie zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich przy realizacji robót budowlanych i innych zmianach zagospodarowania. Działania konserwatorskie w strefie „A” zmierzają do zachowania, uczynienia historycznego układu przestrzennego i konserwacji jego elementów takich jak rozplanowanie ciągów komunikacyjnych, nawierzchnie, historyczna linia zabudowy, kompozycja wnętrz urbanistycznych, układy zieleni zabytkowej, cieków i zbiorników wodnych. Dąży się do zachowania sposobu użytkowania gruntów.

Do objęcia strefą „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej zakwalifikowano:

- 1) centrum miasta, obejmujące staromiejski układ przestrzenny,
- 2) kaplicę św. Anny i jej otoczenie na Górze św. Anny,
- 3) kościół pomocniczy p.w. MB Bolesnej wraz z najbliższym otoczeniem na Górze Wszystkich Świętych,
- 4) zespół dworski w Drogosławiu.

2. Strefa „B” ochrony konserwatorskiej

Strefa „B” obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stosunkowo dobrym stanie. Szczególnie dotyczy to rozplanowania i bryły budynków oraz ich powiązania z otoczeniem. Wszelkie podejmowane działania winny być ukierunkowane na zachowanie kluczowych składników historycznego rozplanowania takich jak m.in. układ ciągów komunikacyjnych i zagospodarowanie działek siedliskowych. Dotyczy to także działań restauracyjnych i modernizacyjnych zabudowy o walorach kulturowych.

Do objęcia strefą „B” ochrony konserwatorskiej zakwalifikowano:

- 1) rejon położony na zachód od dzielnicy staromiejskiej,
- 2) zabudowę centralnej części Drogosławia wraz z kościołem p.w. św. Barbary i przyległym cmentarzem,
- 3) centrum Słupca, obejmujące m.in. kościół p.w. św. Katarzyny Aleksandryjskiej wraz ze znajdującymi się w sąsiedztwie dwoma cmentarzami, zespół folwarku, szkołę i szpital.

3. Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego

Strefa „K” obejmuje tereny harmonijnego współistnienia krajobrazu przyrodniczego z historyczną zabudową. Działania konserwatorskie w tej strefie obejmują restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ochronę krajobrazu naturalnego przestrzennie związanego z historycznym założeniem, ochronę form i sposobu użytkowania

terenów takich jak: układ dróg, miedz, zadrzewień, alei, szpalerów, grobli, stawów, przebiegu cieków wodnych, z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy użytkowania.

Do objęcia strefą „K” ochrony krajobrazu kulturowego zakwalifikowano:

- 1) centrum Nowej Rudy oraz położone na południe od niego tereny na zboczach Góry św. Anny, leżące poza zasięgiem obszarów kwalifikujących się do objęcia strefami „A” i „B” ochrony konserwatorskiej,
- 2) enklawę zabudowy mieszkaniowej położonej w południowo-wschodniej części obrębu Nowa Ruda, poza strefą, o której mowa w pkt 1,
- 3) tereny zespołu osadniczego Drogosław leżące poza zasięgiem obszarów kwalifikujących się do objęcia strefami „A” i „B” ochrony konserwatorskiej, tereny położone na zachód od tego zespołu oraz tereny leżące na północ od drogi powiatowej prowadzącej w kierunku Jugowa,
- 4) południowy stok Góry Wszystkich Świętych (Kościelec) obejmujący m.in. wieżę widokową, z wyłączeniem obszaru zakwalifikowanego do objęcia strefą „A” ochrony konserwatorskiej,
- 5) tereny historycznego układu zabudowy Słupca i osiedli mieszkaniowych w jego wschodniej części, leżące poza zasięgiem obszaru zakwalifikowanego do objęcia strefą „B” ochrony konserwatorskiej oraz większych enklaw terenów zabudowy mieszkaniowej.

4. Strefa „E” ochrony ekspozycji

Strefa „E” ochrony ekspozycji układu zabytkowego obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. Do objęcia tą strefą kwalifikują się obszary ekspozycji z wieży widokowej na Górze Wszystkich Świętych.

Oprócz powyższej strefy do objęcia ochroną ekspozycji zabytków lub ich zespołów kwalifikują się następujące osie i otwarcia widokowe:

- 1) trzy otwarcia widokowe na obszarze historycznego centrum Nowej Rudy,
- 2) otwarcie widokowe na drogi na Górę św. Anny w kierunku centrum miasta,
- 3) osie widokowe z wieży na Górze św. Anny w kierunku drugiej wieży na Górze Wszystkich Świętych,
- 4) otwarcie widokowe w Drogosławiu z kościołem p.w. św. Barbary z ul. Zdrojowisko,
- 5) otwarcie widokowe z południowo-wschodniego stoku Góry Wszystkich Świętych w kierunku centrum Słupca,
- 6) otwarcie widokowe pomiędzy przysiółkami Słupca położonymi na południowy wschód od niego.

5. Strefa "OW" archeologicznej ochrony konserwatorskiej

Strefa „OW” ochrony zabytków archeologicznych obejmuje następujące części miasta:

- 1) tereny leżące w zasięgu obszaru kwalifikującego się do objęcia strefą „A” ochrony konserwatorskiej, tj. historycznego centrum Nowej Rudy,

2) teren w Drogosławiu leżący w zasięgu obszaru kwalifikującego się do objęcia strefami „B” i „K” ochrony konserwatorskiej,

3) tereny historycznego układu zabudowy Słupca leżące w zasięgu obszaru kwalifikującego się do objęcia strefami „B” i „K” ochrony konserwatorskiej.

W części „C” „Kierunki rozwoju przestrzennego”, w rozdziale 18. przedstawiono zasady ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego:

1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków – podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich przy realizacji robót budowlanych oraz innych zmianach zagospodarowania i użytkowania obiektów. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji zabytków. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pozwolenia konserwatora zabytków.

2. Obiekty ujęte w ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków obejmuje obiekty nieruchome powstałe przed 1945 r., w których późniejsza działalność nie zatarała cech świadczących o ich historycznym rodowodzie, stanowiące charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadające znaczące w skali lokalnej walory artystyczno - architektoniczne.

1) Dla budynków obowiązują następujące wymagania konserwatorskie:

- zachowanie historycznej formy (bryła, kształt, geometria) oraz zastosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych,
- realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nowa zabudowa nie powinna naruszać ich zabytkowych walorów,
- zachowanie kształtu i rozmieszczenia otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku, zachowanie detalu architektonicznego,
- stosowanie kolorystyki i materiałów nawiązujących do tradycyjnych lokalnych rozwiązań,
- montaż elementów instalacji technicznych nie powinien obniżać wartości zabytkowej obiektu.

2) na obszarze stanowisk archeologicznych podjęcie prac ziemnych o charakterze budowlanym wymaga uzyskania pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

3) w odniesieniu do budowli i urządzeń technicznych trwale związanych z miejscem posadowienia (wiadukty kolejowe, mosty drogowe itp.) podstawowymi wymogami konserwatorskimi są:

- zachowanie tych budowli i urządzeń,
- utrzymanie ich w należyтым stanie technicznym.

4) w odniesieniu do obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków, które znajdują się w strefach ochrony konserwatorskiej, dodatkowo obowiązują ustalenia określone dla tych stref.

5) w odniesieniu do historycznych cmentarzy:

- zaleca się zachować i konserwować zachowane elementy historycznych układów przestrzennych oraz poszczególne elementy tych układów, tj. historyczne ogrodzenia, bramy, obiekty sztuki sepulkralnej, zieleń,
- poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać konserwacji, zachowane nagrobki zabezpieczyć przed dewastacją i pozostawić na miejscu, ewentualnie tworzyć dla nich lapidaria lub zachować je w inny sposób.

6) Szczegółowe sposoby ochrony powinny być przesądzone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

3. w zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej zaleca się:

- zachować historyczny układ przestrzenny, tzn. rozplanowanie historycznych dróg, przebieg historycznych linii zabudowy i historycznych kompozycji zieleni,
- poddać konserwacji lub rewaloryzacji istniejące elementy historycznego układu przestrzennego o walorach zabytkowych, w tym nawierzchnie dróg i placów, ogrodzenia, balustrady, mostki, obiekty małej architektury,
- eliminować obiekty i ich elementy, które zniekształcają założenie historyczne, m.in. komórki i garaże, a także usuwać inne szpecące obiekty,
- przy projektowaniu i realizacji nowej zabudowy stosować – w formie zewnętrznej – rozwiązania imitujące zabytkowe budynki usytuowane w pobliżu; dotyczy to w szczególności wysokości budynków; lokalizacja tych budynków powinna być realizowana zgodnie z historycznymi zasadami, właściwymi dla danego układu przestrzennego,
- stosować w nowych budynkach dachy symetryczne – nawiązujące do dachów zabytkowych w sąsiedztwie,
- stosować na zewnątrz budynków materiały i ich kolory nawiązujące do historycznych rozwiązań; dotyczy to także ogrodzeń, elementów małej architektury, nawierzchni ulic, chodników, placów itp.,
- uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków wszystkie zmiany zagospodarowania i sposobu użytkowania, remonty, roboty ziemne o charakterze budowlanym oraz dokonywanie nowych podziałów geodezyjnych.

4. w zasięgu strefy „B” ochrony konserwatorskiej zaleca się:

- zachować zasadnicze elementy historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim linie zabudowy,
- adaptować – do nowych potrzeb – zachowane obiekty o walorach zabytkowych,

- nawiązywać formą zewnętrzną do nowej zabudowy do architektury budynków w sąsiedztwie, które zostały wzniesione przed 1945 r.,
- nawiązywać wysokością nowej zabudowy do wysokości budynków w sąsiedztwie i jej nie przekraczać,
- uzgadniać z właściwym konserwatorem zabytków realizację nowych budynków, a także wszystkie zmiany zagospodarowania i sposobu użytkowania, remonty, przebudowy obiektów ujętych w ewidencji zabytków, zmiany przebiegu oraz nawierzchni ulic i dróg.

5. w zasięgu strefy „K” ochrony krajobrazu kulturowego zaleca się:

- nie wznosić nowej zabudowy konkurującej z historyczną zabudową w pobliżu,
- nawiązywać formą nowej zabudowy do lokalnej tradycji.

6. w zasięgu strefy „E” ochrony ekspozycji oraz w zasięgu chronionych osi i otwarc widokowych zaleca się tak kształtować nową zabudowę, aby zachować dotychczasowe dominanty przestrzenne i sylwetę miasta.

7. w zasięgu strefy „OW” archeologicznej ochrony konserwatorskiej wszelkie prace ziemne o charakterze budowlanym powinny być prowadzone za zgodą właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków i na warunkach określonych przez ten organ.

8. Dopuszcza się wprowadzenie w planach miejscowych dodatkowych, bardziej szczegółowych zapisów służących ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

9. Zasób rejestru zabytków i ewidencji zabytków podlega sukcesywnemu rozpoznaniu i może być aktualizowany; zmiany te nie powodują zmian ustaleń studium.

8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

Miasto Nowa Ruda nie posiada miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całego miasta. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów na terenie miasta, które zawierają zapisy uwzględniające ochronę

dziedzictwa kulturowego:

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w rejonie Góry Świętej Anny - Uchwała Nr 246/XXXI/09 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 29 kwietnia 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 110, poz. 2262)

Rozdział 2 § 5.1. na obszarze planu obowiązują ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego wymienione w następnych ustępach. 2. Zakazuje się podejmowania działań mogących naruszać walory zabytkowego kościoła pomocniczego p.w. św. Anny, wpisanego do rejestru zabytków i strukturalnie z nim związanej zabytkowej pustelni. 3. Obejmuje się ochroną następując obiekty zabytkowe wskazane na rysunku planu: 1) dom, ul. Anny 1; 2) dom, ul. Anny 3; 3) dom, ul. Anny 5; 4) dom, ul. Łużycka 1; 5) dom, ul. Łużycka 2; 6) dom, ul. Łużycka 3; 7) dom, ul. Łużycka 4; 8) dom, ul. Łużycka 5; 9) dom, ul. Łużycka 7; 10) dom, ul. Strzelecka 1; 11) dom, ul. Strzelecka 3/5; 12) barokowa Grupa Koronacji Marii, ul. Strzelecka, w rejonie wejścia do parku; 13) schronisko na Górze Świętej Anny; 14) wieża widokowa na szczycie Góry Świętej Anny; 15) barokowa Figura Marii z Dzieciątkiem, ul. Łużycka 10. 4. Zakres ochrony w odniesieniu do obiektów wymienionych w ust. 3 określa się następująco: 1) w odniesieniu do obiektu, o którym mowa w ust. 3 pkt 1, należy: 1) zachować bryłę budynku z naczółkowym dachem o wysuniętych okapach, zaopatrzonym w okna powiekowe, b) zachować ceramiczne pokrycie dachu, c) zachować odeskowanie szczytu, układ osi okiennych, kształty otworów, ceglany cokół, gzyms nad wysokim przyziemiem, malowane, listwowe obramienia otworów, drewniane, listwowe obramienia okien szczytu oraz krzyżowy podział stolarki okiennej; 2) w odniesieniu do obiektu, o którym mowa w ust. 3 pkt 2, należy: a) zachować bryłę budynku z ryzalitem w fasadzie do wysokości poziomu piętra oraz naczółkowy dach z lukarną, b) zachować ceramiczne pokrycie dachu, c) zachować odeskowanie szczytu, układ osi okiennych, kształty otworów, ceglany cokół, gzyms nad wysokim przyziemiem, malowane, listwowe obramienia otworów, drewniane, listwowe obramienia okien szczytu, drewniano - murowaną balustradę balkonu oraz krzyżowy podział stolarki okiennej;

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wschodniej części Drogosławia, w rejonie obwodnicy Nowej Rudy - Uchwała Nr 286/XXXVI/09 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 16 września 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 190, poz. 3331)

Rozdział 2 § 3.4. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) wyznacza się strefę „A” ochrony konserwatorskiej (obejmującą Dom Zdrojowy wraz z otoczeniem przy ul. Zdrojowisko 3, w tym: zespół parkowy), w jej zasięgu ustala się: a) nakaz uzyskania opinii od właściwego konserwatora zabytków przed przystąpieniem do wszelkich prac inwestycyjnych; b) zachowanie rozcłonkowanej bryły z dwoma podwyższonymi ryzalitami, drewnianym gankiem w fasadzie oraz dwuskrzydłową częścią wschodnią; c) zachowanie dachów płaskich i dwuspadowych z wysuniętymi okapami

oraz dekoracją laubzegową w partii szczytów; d) zachowanie ogólnej dyspozycji wewnątrz przyziemia Domu Zdrojowego oraz znajdującej się w jego centrum dwupoziomowej sali z antresolą, opartą na przyściennych konsolach oraz filarach, zachowanie stropu sali wzmocnionego podciągami; e) zachowanie rozkładu i kształtu otworów, wystroju elewacji, pasowego boniowania elewacji, narożnego boniowania, gzymsowania, formy drewnianego ganku w fasadzie oraz profilowanych tynkowych obramień okiennych; f) zachowanie stylowej stolarki drzwiowej, krzyżowego podziału stolarki okiennej oraz stylowej, drewnianej balustrady antresoli; g) lokalizowanie nowych obiektów i rozbudowę istniejących w nawiązaniu do zabudowy historycznej w zakresie bryły i kompozycji elewacji, z jednoczesną możliwością stosowania technologii współczesnych, o wysokim standardzie wykończenia i wysokich walorach architektonicznych; h) lokalizowanie obiektów małej architektury jedynie w formie nawiązującej do historycznego otoczenia lub w formie współczesnej, o wysokim standardzie wykończenia i wysokich walorach architektonicznych; i) zalecenie odtworzenia dawnego basenu na obszarze założenia parkowego; j) odtworzenie układu alej oraz kompozycji nasadzeń na obszarze zespołu parkowego, z jednoczesnym dopuszczeniem dostosowania jego programu przestrzennego do współczesnych wymogów funkcjonalnych; 2) wyznacza się strefę „K” ochrony krajobrazu kulturowego, w jej zasięgu ustala się: a) zakaz lokalizowania obiektów, których gabaryty, forma oraz kolorystyka będą dominowały w krajobrazie; b) nakaz kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu w nawiązaniu do architektonicznych tradycji lokalnych; c) dla istniejącej zabudowy na terenach: A.33.MN, A35.MN, A36MN/U2, A37.MN/U2 (posiadającej cechy historyczne):- zakaz przekształcania pierwotnej geometrii dachu; - przebudowa i rozbudowa jedynie w sposób nawiązujący do pierwotnego jej charakteru w zakresie: bryły, materiałów wykończeniowych oraz kompozycji elewacji; d) zakaz lokalizowania masztów oraz anten telefonii komórkowej.

III. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w rejonie ulic Górniczej i Świdnickiej w Nowej Rudzie – Uchwała Nr 304/XXXVIII/09 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 25 listopada 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 14, poz. 207)

Rozdział 2 § 4.4. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) obiekty wpisane do rejestru zabytków, w stosunku do których obowiązują przepisy odrębne, tj. przepisy ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami:

Nr	Numer w rejestrze	Obiekt
1.	A/952/1424/WŁ	Zabytkowe baterie pieców szybowych typu V-20 o Nr 28-32, Prażalni Łupków KWK „Nowa Ruda”

2) Obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, dla których ustala się ochronę konserwatorską:

Nr	Numer w ewidencji	Obiekt
2.	276	Zespół szybu „Lech”, ok. 1890 r.: a) wieża i budynek nadszybia, b) budynek maszyny wyciągowej c) budynek kotłowni i rozdzielni d) budynek warsztatów e) budynek kompresorów f) budynek stacji ratowniczej (obecnie bud. administracyjny).
3.	237	Budynek mieszkalny, ul. Świdnicka 2, XIX/XX w.
4.	160	Budynek mieszkalny, ul. M. J. Piłsudskiego 31, pocz. XX w.
5.	161	Budynek mieszkalny, ul. M. J. Piłsudskiego 33, k. XIX w.
6.	162	Budynek mieszkalny, ul. M. J. Piłsudskiego 37, k. XIX w.
7.	163	Budynek mieszkalny, ul. M. J. Piłsudskiego 39, 4 ćw. XIX w.

3) dla obiektów i zespołów zabytkowych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków ustala się: a) obowiązek uzyskania opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podczas prowadzenia wszelkich prac inwestycyjnych; b) zasadę przebudowy obiektów zdegradowanych w zakresie bryły obiektu/budynku i układu dachu oraz wielkości otworów okiennych i drzwiowych w nawiązaniu do zabudowy zabytkowej; c) zasadę odtworzenia dekoracyjnych elementów wystroju elewacji – obramień okiennych, gzymsów, pilastrów, boniowania i innych elementów; d) zasadę przywracania tradycyjnych materiałów budowlanych lub nawiązujących do nich rozwiązań; e) zasadę przywracania elementów ślusarsko-kowalskich, charakterystycznych dla historycznych cech stylistycznych obiektów; f) zasadę usuwania z elewacji reklam i urządzeń technicznych, naruszających kompozycję elewacji i zasadę ochrony historycznych wartości budynku.

IV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego złoża „Ślupiec-Dębówka” w granicach miasta Nowa Ruda – Uchwała Nr 307/XXXVIII/09 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 25 listopada 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 29, poz. 403)

Rozdział 1 § 5.1. na obszarze planu obowiązują ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego wymienione w następnych ustępach. 2. w strefie „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego należy: 1) nawiązywać formą nowej zabudowy do lokalnej tradycji; 2) pokrywać elewacje nowych budynków materiałem naturalnym, tj. materiałem kamiennym, cegłą ceramiczną, tynkiem lub drewnem, a dachy czerwoną dachówką ceramiczną lub czerwoną dachówką cementową, a także w tym kolorze blachodachówką lub papodachówką, lub w naturalnych kolorach gontem drewnianym lub łupkiem naturalnym; 3) kryć symetrycznymi dachami, o jednakowym – w granicach nieruchomości – nachyleniu głównych połaci w przedziale 40° do 50°. Dopuszcza się pokrycie każdego z budynków w inny sposób, maksymalnie do 20% powierzchni jego rzutu. 3. Zakres ochrony w strefie „OW” archeologicznej ochrony konserwatorskiej obejmuje mogącą się znajdować się w niej

nieruchome zabytki archeologiczne; prowadzenie ziemnych prac budowlanych w przypadku ich odkrycia winno być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi. 4. w trakcie prowadzenia prac ziemnych, w razie natrafienia na zabytki archeologiczne, należy przerwać roboty, obszar zabezpieczyć i niezwłocznie powiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków.

V. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla centrum miasta w obrębie obszaru objętego ochroną konserwatorską w Nowej Rudzie Uchwała Nr 78/XIII/11 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 31 sierpnia 2011 r., (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2011 r., nr 225, poz. 3870).

Rozdział 2 § 3.4. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury osobistej: 1) tereny: 1.KDZ, 2.KPR, 3.U/MW, 4.U-KS w całości znajdują się w wyznaczonej strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, w jej zasięgu ustala się: a) podczas prac inwestycyjnych oraz podziałowych należy uwzględnić wymogi wynikające z przepisów, z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami; b) podczas konserwacji lub rewaloryzacji zachowanych elementów układu przestrzennego o walorach zabytkowych, w szczególności: nawierzchni ulic i placów, ogrodzeń, balustrad oraz obiektów małej architektury, z jednoczesnym dopuszczeniem dostosowania ich formy do współczesnych wymogów funkcjonalnych i estetycznych; c) lokalizowanie nowych elementów układu przestrzennego, w szczególności: nawierzchni placów, ogrodzeń, balustrad oraz obiektów małej architektury jedynie w formie nawiązującej do historycznego otoczenia lub w formie współczesnej o wysokim standardzie wykończenia i wysokich walorach architektonicznych; d) na terenie: 2. KPR w części utwardzonej stosowanie nawierzchni kamiennych z możliwością zastosowania innych materiałów współczesnych, o wysokim standardzie wykończenia i wysokich walorach architektonicznych; e) na terenie: 1. KDZ stosowanie nawierzchni kamiennych w jezdni i chodniku; f) nawiązanie formy nowej zabudowy do zabudowy historycznej w zakresie bryły i kompozycji elewacji, z jednoczesnym dopuszczeniem dostosowania jej do współczesnych wymogów funkcjonalnych i estetycznych; 2) teren: 5.U częściowo znajduje się w wyznaczonej strefie „B” ochrony konserwatorskiej, w jej zasięgu ustala się: a) podczas prac inwestycyjnych oraz podziałowych należy uwzględnić wymogi wynikające z przepisów z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; b) w części utwardzonej stosowanie nawierzchni kamiennych z możliwością zastosowania innych materiałów współczesnych, o wysokim standardzie wykończenia i wysokich walorach architektonicznych; c) stosowanie materiałów wykończeniowych i ich kolorystyki w nawiązaniu do rozwiązań historycznych; 3) cały obszar planu znajduje się w wyznaczonej strefie „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego, w jej zasięgu ustala się: a) zakaz lokalizowania obiektów budowlanych, których gabaryty, forma oraz kolorystyka będą dominowały w krajobrazie; b) zakaz lokalizowania wolno stojących masztów telefonii

komórkowej; c) nawiązanie formy nowej zabudowy do zabudowy historycznej w zakresie usytuowania bryły i kompozycji elewacji, z jednoczesnym dopuszczeniem dostosowania jej do współczesnych wymogów funkcjonalnych i estetycznych; 4) cały obszar planu znajduje się w wyznaczonej strefie „E” ochrony konserwatorskiej ekspozycji, w jej zasięgu ustala się zgodne z zapisami odnoszącymi się do strefy „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego; 5) na terenie: 3.U/MW znajduje się obiekt wpisany do rejestru zabytków (decyzja 379/1565 z dnia 16 marca 1966 r.), w odniesieniu do niego ustala się: a) zachowanie bryły budynku i formy dachu; b) zachowanie podcienia nakrytego stropem opartym na dwuteownikach i murowanych filarach; c) zachowanie układu trójtraktowego parteru, z sienią krytą stropem i przechodem, nakrytym sklepieniem odcinkowym; d) zachowanie klatki schodowej ze stopniami z piaskowca i tralkową balustradą, wyżej zabiegową z duszą na podesty, doświetloną przez świetlik; e) zachowanie kamiennego kolebkowego sklepienia piwnicy; f) zachowanie układu osi okiennych, kształtu otworów, gzymsowych podziałów elewacji, portalu i parapetów z bloków czerwonego piaskowca; g) zachowanie krzyżowego podziału stolarki okiennej oraz stolarki drzwi wejściowych; 6) na terenie: 3.U/MW znajdują się obiekty, objęte ochroną konserwatorską jako dobro kultury na mocy prawa miejscowego: a) Cm-11 – dom, 2 połowa XIX w., ul. Cmentarna 11, w odniesieniu do którego ustala się: - zachowanie bryły budynku z przybudówką i formami dachu; - zachowanie układu osi okiennych i kształtu otworów elewacji; - zachowanie istniejących gzymsowych podziałów elewacji, obramień okiennych i nadokiennych; - zachowanie krzyżowych podziałów stolarki okiennej; b) Cm-13 – dom, 1 ćwierćwiecze XIX w., ul. Cmentarna 13, w odniesieniu do którego ustala się: zachowanie bryły budynku z przybudówką i formami dachu; - zachowanie klatki schodowej, ze stopniami z piaskowca i z kutą, żeliwną balustradą; zachowanie układu osi okiennych i kształtu otworów elewacji; - zachowanie gzymsowych podziałów elewacji i płaskorzeźbionego portalu z czerwonego piaskowca; - zachowanie krzyżowych podziałów stolarki okiennej oraz stolarki drzwi wejściowych osadzonej na zawiasach pasowych.

VI. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu przy ulicy Józefa Piłsudskiego w Nowej Rudzie – Uchwała Nr 143/XXIII/12 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 6 czerwca 2012 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2012, poz. 2511).

Rozdział 4 § 9.1. Obejmuje się ochroną konserwatorską budynki zabytkowe wpisane do rejestru zabytków wskazane na rysunku planu. 2. Ustala się następujące zasady ochrony konserwatorskiej budynków, o których mowa w ust. 1. 1) dla budynków przy ul. Piłsudskiego Nr 27 oznaczonego na rysunku planu numerem 1 przedmiotem ochrony jest: a) bryła, obrys oraz forma dachu budynku; b) kształt oraz rozmieszczenie otworów okiennych a także podziały stolarki okiennej; c) zabytkowy wystrój elewacji – gzymsy oraz opaski okienne; 2) dla budynku przy ul. Piłsudskiego Nr 27 oznaczonego na rysunku planu numerem 2 przedmiotem ochrony jest: a) bryła, obrys oraz forma dachu budynku; b) kształt oraz rozmieszczenie otworów

okiennych a także podziały stolarki okiennej; c) zabytkowy wystrój elewacji – gzymsy, pilastry oraz płyciny podokienne; 3) dla budynku przy ul. Piłsudskiego Nr 27 oznaczonego na rysunku planu numerem 3 przedmiotem ochrony jest: a) bryła, obrys oraz forma dachu budynku; b) kształt oraz rozmieszczenie otworów okiennych a także podziały stolarki okiennej; c) zabytkowy wystrój elewacji – naczółek, gzymsy, pilastry oraz płyciny podokienne. 3. Dla budynków, o których mowa w ust. 2 dopuszcza się rozbudowę części parterowej budynków od strony podwórza z uwzględnieniem nieprzekraczalnej linii zabudowy o elementy małogabarytowe jak: wejścia, łączniki oraz inne elementy o podobnym charakterze. 4. Dla budynków, o których mowa w ust. 2 dopuszcza się zamurowanie części otworów okiennych z zachowaniem ich obrysu w formie tak zwanych blend.

VII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu ulicy Słupieckiej w Nowej Rudzie - Uchwała Nr 387/XLVII/14 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 9 kwietnia 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r., poz. 1890)

Rozdział 3 § 4. Postępowanie z przedmiotami lub obiektami o cechach zabytkowych odkrytymi w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub prac ziemnych należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych.

VIII. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wschodniej części Drogosławia w rejonie obwodnicy Nowej Rudy - Uchwała Nr 428/L/14 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 25 czerwca 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r., poz. 2959)

Rozdział 2 § 4.1.) Wyznacza się strefę „K” - ochrony krajobrazu kulturowego, w jej zasięgu ustala się: a) nakaz kształtowania zabudowy w sposób uwzględniający walory krajobrazowe otoczenia, b) nakaz kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu w nawiązaniu do architektonicznych tradycji lokalnych.

IX. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu ulic Kasztanowa, Zagórze i Zielonka w Nowej Rudzie - Uchwała Nr 477/LV/14 z dnia 5 listopada 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r., poz. 4845)

Rozdział 1 § 7 Ustala się następujące zasady dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej – wyznacza się strefę ochrony ekspozycji dalekiego widoku, obejmującą swym zasięgiem obszary wyznaczone przez osie widokowe, zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu, w której granicach określa się następujące ogólne zasady: 1) zakazuje się lokalizacji dominant architektonicznych, budowli o gabarytach kolidujących z krajobrazem kulturowym obszaru, 2) zieleń wysoką należy lokalizować z uwzględnieniem chronionej ekspozycji widokowej, 3) zakazuje się umieszczania wolnostojących nośników reklamowych.

X. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla centrum miasta w obrębie obszaru objętego ochroną konserwatorską w Nowej Rudzie dla terenu przy ul. Kościelnej - Uchwała Nr 59/VI/15 z dnia 29 kwietnia 2015 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2015 r., poz. 2014)

Rozdział 2 § 8.1) Ustala się strefę ochrony konserwatorskiej dla całego obszaru planu, w której obowiązują następujące wymogi konserwatorskie: a) zachować historyczną linię zabudowy, b) przy inwestycjach związanych z budową lub rozbudową obiektów istniejących ustala się obowiązek nawiązania gabarytami, sposobem kształtowania bryły i użytymi materiałami elewacyjnymi do miejscowej tradycji architektonicznej (w przypadku istniejącego obiektu po rozbudowie budynek powinien tworzyć spójną kompozycję z istniejącą częścią), c) nowa i przebudowana zabudowa winna być zharmonizowana z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną w zakresie lokalizacji, rozplanowania, skali, ukształtowania bryły, w tym kształtu i wysokości dachu, poziomu posadowienia parteru, użytych form architektonicznych podziałów otworów okiennych i drzwiowych, materiału oraz przy nawiązaniu do historycznej zabudowy danej miejscowości. d) w nowej lub przebudowywanej zabudowie należy stosować dachy dwuspadowe symetryczne o nachyleniu 38° – 45° , kryte dachówką ceramiczną matową w kolorze ceglastym, a w obiektach historycznych, które posiadały inną bryłę dachu i inne pokrycie niż ceramiczne należy stosować formy i pokrycie właściwe dla danego obiektu, e) elewacje należy kształtować w nawiązaniu do rozwiązań stosowanych w budynkach historycznych o zachowanych walorach architektonicznych, w zakresie: podziałów, detalu, kolorystyki, użytych materiałów elewacyjnych – wymagane elewacje tynkowane, ceglane, kamienne, f) zakaz stosowania tworzyw sztucznych jako materiałów okładzinowych, g) należy stosować kolory pastelowe, zgaszone, nawiązujące do historycznej kolorystyki budynków, h) elementy dysharmonizujące, nie spełniające warunków ochrony strefy konserwatorskiej, należy usunąć lub poddać odpowiedniej przebudowie, i) zakaz budowy ogrodzeń betonowych z elementów prefabrykowanych – formą, materiałem i wysokością ogrodzeń należy nawiązać do lokalnych, historycznych ogrodzeń, j) obowiązek zachowania i uzupełnienia zieleni wysokiej, k) zakaz lokalizacji urządzeń technicznych o gabarytach kolidujących z krajobrazem kulturowym obszaru, l) zakaz lokalizacji konstrukcji wieżowych i masztów, m) zakaz lokalizacji elementów instalacji służących produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii, n) umieszczenie reklam lub innych tablic nie związanych bezpośrednio z danym obiektem stanowiących na obiekcie lub obszarze element obcy, jest zabronione – dopuszczalne jest umieszczenie tablic informacyjnych instytucji lub szyldów sklepów i zakładów w miejscach na to wyznaczonych, we właściwej, nie agresywnej formie, o) zakaz prowadzenia nowych napowietrznych linii telekomunikacyjnych i elektroenergetycznych; 2) dla obiektów wpisanych do ewidencji zabytków obowiązują następujące wymogi konserwatorskie: a) zachować ich bryłę, kształt i geometrię dachu oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane, b) utrzymać, a w przypadku zniszczenia odtworzyć historyczny detal architektoniczny, c) zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku, d) utrzymać – lub odtworzyć oryginalną stolarkę okien i drzwi, e) w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je

zharmonizować z zabytkową elewacją budynku, f) stosować kolorystykę i materiały nawiązujące do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne lub tynkowe pokrycie ścian zewnętrznych, g) zakaz stosowania okładzin ściennych z tworzyw sztucznych typu „siding”, h) stosować historyczny rodzaj pokrycia dachowego, i) elementy instalacji technicznych montowanych na elewacji należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów. Obszar planu znajduje się w strefie obserwacji archeologicznej wyznaczonej dla średniowiecznego założenia miejskiego wokół rynku wraz z historycznymi szlakami i przedmieściami przy rzece Włodzicy oraz terenu zamku, dla którego ustala się, że zamierzenia inwestycyjne związane z pracami ziemnymi wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi.

XI. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla wschodniej części Drogosławia w rejonie obwodnicy Nowej Rudy - Uchwała Nr 84/VIII/15 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 24 czerwca 2015 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2015 r., poz. 2775).

Rozdział 2 § 4.1. Wyznacza się strefę „K” - ochrony krajobrazu kulturowego, w jej zasięgu ustala się: a) nakaz kształtowania zabudowy w sposób uwzględniający walory krajobrazowe otoczenia, b) nakaz kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu w nawiązaniu do architektonicznych tradycji lokalnych.

XII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w rejonie ulicy Cmentarnej w Nowej Rudzie - Uchwała Nr 218/XXII/16 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 3 sierpnia 2016 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2016 r., poz. 3824)

Rozdział 3 § 4.1. na mocy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami ochronie podlega: 1) obszar planu miejscowego w związku z położeniem w granicach ośrodka staromiejskiego Miasta Nowa Ruda, wpisanego do rejestru zabytków; 2) obiekt zabytkowy wpisany do rejestru zabytków decyzją numer 379/1565 z dnia 16.03.1966 r., oznaczony na rysunku planu miejscowego symbolem Cm-10. 2. Obejmuje się ochroną konserwatorską ujęte w gminnej ewidencji zabytków obiekty wymienione poniżej i oznaczone na rysunku planu miejscowego następującymi symbolami: 1) Cm-11 – dom z 2 połowy XIX wieku; 2) Cm-13 – dom z 1 ćwierćwiecza XIX wieku. 3. w odniesieniu do obszaru, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, działania inwestycyjne należy realizować zgodnie z przepisami odrębnymi; należy zachować lub rewaloryzować zachowane historyczne elementy układu przestrzennego, w szczególności nawierzchnie dróg i placów, ogrodzenia oraz zieleń. 4. w odniesieniu do obiektu, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, ustala się nakaz zachowania: 1) bryły budynku i formy dachu; 2) podcienia nakrytego stropem opartym na dwuteownikach i murowanych filarach; 3) układu trójtraktowego parteru, z sienią krytą stropem i przechoodem, nakrytym sklepieniem odcinkowym; 4) klatki schodowej ze stopniami z piaskowca i tralkową balustradą, wyżej zabiegową z duszą na podesty, doświetloną przez świetlik; 5) kamiennego kolebkowego sklepienia piwnicy; 6) układu osi okiennych, kształtu otworów, gzymsowych podziałów elewacji, portalu i parapetów

z bloków czerwonego piaskowca; 7) krzyżowego podziału stolarki okiennej oraz stolarki drzwi wejściowych. 5. w odniesieniu do obiektu, o którym mowa w ust. 2 pkt 1, ustala się nakaz zachowania: 1) bryły budynku i formy dachu; 2) układu osi okiennych i kształtu otworów w elewacji; 3) istniejących gzymsowych podziałów elewacji, obramień okiennych i nadokiennych; 4) krzyżowych podziałów stolarki okiennej. 6. w odniesieniu do obiektu, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, ustala się nakaz zachowania: 1) bryły budynku i formy dachu; 2) klatki schodowej ze stopniami z piaskowca i z kutą, żeliwną balustradą; 3) układu osi okiennych i kształtu otworów w elewacji; 4) gzymsowych podziałów elewacji i płaskorzeźbionego portalu z czerwonego piaskowca; 5) krzyżowych podziałów stolarki okiennej oraz stolarki drzwi wejściowych osadzonej na zawiasach pasowych. 7. Obszar planu miejscowego znajduje się w zasięgu: 1) strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej; 2) strefy „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego. 8. w zasięgu strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, o której mowa w ust. 7 pkt 1, obowiązują następujące ustalenia: 1) podczas prac inwestycyjnych, w tym podziałowych należy uwzględnić wymogi wynikające z przepisów z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) należy poddać konserwacji lub rewaloryzacji zachowane elementy układu przestrzennego o walorach zabytkowych, jak nawierzchnie ulic, placów, ogrodzeń, balustrad oraz obiektów małej architektury, z jednoczesnym dopuszczeniem dostosowania ich formy do współczesnych wymogów funkcjonalnych i estetycznych. 9. w zasięgu strefy „K” ścisłej ochrony konserwatorskiej, o której mowa w ust. 7 pkt 2, obowiązują następujące ustalenia: 1) zakaz lokowania wolno stojących masztów telefonii komórkowej; 2) nakaz nawiązania formą nowej zabudowy do zabudowy historycznej w zakresie usytuowania bryły, kompozycji i elewacji, z jednoczesnym dopuszczeniem dostosowania jej do współczesnych wymogów funkcjonalnych i estetycznych. 10. Obszar planu miejscowego obejmuje się strefą ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych. 11. w obrębie strefy, o której mowa w poprzednim ustępie, realizacja inwestycji związanych z pracami ziemnymi wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi. 12. postępowanie z przedmiotami lub obiektami o cechach zabytkowych, odkrytymi w trakcie prowadzenia robót budowlanych, prac ziemnych lub odkrytych przypadkowo należy prowadzić z uwzględnieniem przepisów odrębnych.

XIII. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu ulicy Bożkowskiej w Nowej Rudzie - Uchwała Nr 380/XLI/17 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 28 grudnia 2017 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2018 r., poz. 34)

Rozdział 2 § 3.4. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) wyznacza się obiekty zabytkowe chronione prawem miejscowym, wpisane do gminnej ewidencji zabytków: a) 1- budynek dawnej łaźni górniczej szybu „Jan” (ok. 1907 r.), ul. Kłodzka 24A-E, dla którego ustala się: – nakaz zachowania

historycznej bryły budynku – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej geometrii dachu – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej kompozycji elewacji od strony ul. Bożkowskiej; - nakaz zachowania historycznego detalu elewacji; b) 2- budynek dawnej łaźni górniczej szybu „Jan” (ok. 1901-1902 r.), ul. Kłodzka 24A-E, dla którego ustala się: – nakaz zachowania historycznej bryły budynku – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej geometrii dachu – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej kompozycji elewacji od strony ul. Kłodzkiej i ul. Bożkowskiej; - nakaz zachowania historycznego detalu elewacji; c) 3-budynek administracyjny w zespole szybu „Jan” (pocz. XX w., 1916 r.), ul. Kłodzka 24A-E, dla którego ustala się: – nakaz zachowania historycznej bryły budynku – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej geometrii dachu – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej kompozycji elewacji od strony ul. Kłodzkiej; - nakaz zachowania historycznego detalu elewacji; d) 4-budynek maszyny wyciągowej szybu „Jan” (pocz. XX w., 1913 r.), ul. Kłodzka 24A-E, dla którego ustala się: – nakaz zachowania historycznej bryły budynku – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej geometrii dachu – zgodnej z okresem jej powstania; - nakaz zachowania historycznej kompozycji elewacji od strony ul. Kłodzkiej; - nakaz zachowania historycznego detalu elewacji; 2) wyznacza się strefę B – ochrony konserwatorskiej – Zespół Szybu Jan, dla którego ustala się: a) zachowanie historycznego rozplanowania założenia przestrzennego; b) zakaz lokalizowania obiektów budowlanych dominujących pod względem gabarytu nad zabudową historyczną; c) lokalizowanie małej architektury nawiązującej formą do okresu powstania zabudowy lub współczesnej o wysokich walorach estetycznych; d) kształtowanie posadzki urbanistycznej w sposób podkreślający ortogonalny charakter historycznego zespołu szybu Jan; 3) w odniesieniu do wszelkich przedmiotów zabytkowych pozyskanych w trakcie prac ziemnych należy stosować przepisy odrębne.

XIV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu cmentarza przy ulicy Traugutta w Nowej Rudzie - Uchwała Nr 190/XXIII/20 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 5 sierpnia 2020 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2020 r., poz. 4633)

Rozdział 2 § 3.5. Ustalenia dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej: 1) 1 – wyznacza się do ochrony cmentarz komunalny, ul. Kasztanowa 1 (rok zał.: 1894, WEZ Nr 29), w jego granicach ustala się: a) zachowanie zabytku, w tym zabytkowych nagrobków, b) zachowanie regularnego układu kwartałowego, w tym układu kwater i alei, c) uczynienie układu poprzez zachowanie istniejącego oraz wprowadzenie nowego drzewostanu, w tym wykonanie nasadzeń obwodu cmentarza oraz głównych alei w formie drzew i krzewów; 2) wyznacza się do ochrony następujące zabytkowe budynki: a) 2 – dom mieszkalny, ul. Kasztanowa 3 (bud. 2 poł. XIX w., WEZ Nr 146), dla którego ustala się: - zachowanie bryły budynku, - zachowanie geometrii dachu, - zachowanie

kompozycji elewacji w zakresie rozplanowania otworów okiennych i drzwiowych oraz gzymsów, - zachowanie kamiennego cokołu, - stosowanie tynku do pokrycia elewacji, - zakaz stosowania: lukarn, wolich oczek oraz facjat, b) 3 – kościół ewangelicki wraz ze szkołą ewangelicką i budynkiem mieszkalnym, ul. Piwna 5 (bud. 1903 r. - 1904 r., WEZ Nr 260), dla którego ustala się: - zachowanie bryły budynku, - zachowanie geometrii dachu, - zachowanie i odtworzenie kompozycji elewacji w zakresie rozplanowania: otworów okiennych i drzwiowych, gzymsów, pilastrów, naroży oraz obramieni okiennych i drzwiowych, - zachowanie kamienno-ceglanej elewacji, - zachowanie kamiennych schodów wejściowych oraz posadzki strefy wejściowej do budynku, - zakaz stosowania: lukarn, wolich oczek oraz facjat, c) 4 – dom mieszkalny, ul. Radkowska 31 (bud. ok. 1900-1910 r., WEZ Nr 281), dla którego ustala się: - zachowanie bryły budynku, - zachowanie geometrii dachu, - zachowanie i odtworzenie kompozycji elewacji w zakresie rozplanowania: otworów okiennych i drzwiowych, gzymsów, ryzalitu oraz obramieni okiennych i drzwiowych, - zachowanie kamiennej elewacji parteru, - stosowanie tynku do pokrycia elewacji drugiej i trzeciej kondygnacji, - zachowanie metaloplastycznej formy na ryzalicie pomiędzy drugą a trzecią kondygnacją, - zachowanie drewnianych – dekoracyjnych szczytów dachu, - zakaz stosowania: lukarn, wolich oczek oraz facjat, d) 5 – dom mieszkalny, ul. Spacerowa 14 (bud. ok. 1900-1910 r., WEZ Nr 319), dla którego ustala się: zachowanie bryły budynku, - zachowanie geometrii dachu, zachowanie i odtworzenie kompozycji elewacji w zakresie rozplanowania: otworów okiennych i drzwiowych, gzymsów, ryzalitu oraz obramieni okiennych i drzwiowych, - zachowanie kamiennego cokołu, - stosowanie tynku do pokrycia elewacji, zakaz stosowania: lukarn, wolich oczek oraz facjat, 3) wyznacza się do ochrony strefą B – ochrony konserwatorskiej, w jej granicach ustala się: a) zachowanie historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie dróg i zieleni, b) zakaz stosowania ogrodzeń z prefabrykatów betonowych, c) zakaz lokalizowania reklam, d) dopuszczenie lokalizowania szyldów wyłącznie: w płaszczyźnie elewacji pierwszej kondygnacji naziemnej, w pasie znajdującym się bezpośrednio nad otworami okiennymi i drzwiowymi, pod ewentualnym gzymsem międzykondygnacyjnym, e) pozostały zakres ochrony jest zgodny z rozdziałem 2 „Ustalenia ogólne” oraz rozdziałem 3 „Ustalenia szczegółowe” tekstu planu, 4) wyznacza się do ochrony strefą K – ochrony konserwatorskiej, ustalenia w jej granicach są zgodne z rozdziałem 2 „Ustalenia ogólne” oraz rozdziałem 3 „Ustalenia szczegółowe” tekstu planu, 5) na całym obszarze planu ustala się ochronę potencjalnych zabytków archeologicznych, gdzie: a) wszystkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie że są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znaleziska, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych, b) postępowanie z przedmiotami lub obiektami o cechach zabytkowych odkrytymi w trakcie prac ziemnych, budowlanych lub odkryte jako przypadkowe znaleziska należy prowadzić z uwzględnieniem obowiązujących przepisów odrębnych.

XV. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla rejonu ulic Sudeckiej i Strzeleckiej w Nowej Rudzie - Uchwała Nr 285/XXXVI/21 Rady Miejskiej w Nowej Rudzie z dnia 30 czerwca 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2021r., poz. 3253)

Rozdział 3 § 4.1. Obszary planu miejscowego znajdują się w zasięgu strefy „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego. 2. w zasięgu strefy „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego: 1) elewacje nowych budynków, a także budynków, których elewacja podlega zmianom mają być pokrywane na co najmniej 80% powierzchni elewacji materiałem kamiennym, cegłą ceramiczną, tynkiem lub szkłem; 2) dachy nowych budynków, a także budynków, których dach podlega zmianom mają być pokrywane na co najmniej 80% powierzchni czerwoną dachówką ceramiczną lub – w naturalnych kolorach – blachą miedzianą, gontem drewnianym lub łupkiem naturalnym, nie dotyczy dachów typu do 12°; 3) zakazuje się lokalizacji napowietrznych linii infrastruktury technicznej, dopuszcza się jedynie modernizacje takich linii oraz podłączania do obsługiwanych obiektów, w tym także napowietrzne. 3. na obszarach planu ustala się ochronę potencjalnych zabytków archeologicznych, pozyskanych w trakcie robót ziemnych, budowlanych lub jako znaleziska przypadkowe. 4. Wszelkie przedmioty, co do których istnieje przypuszczenie że są zabytkami, pozyskane w trakcie prac ziemnych lub odkryte jako przypadkowe znaleziska, podlegają ochronie prawnej na podstawie przepisów odrębnych.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie miasta Nowa Ruda, na obszarach, dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

9. Charakterystyka obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Przenikanie się przez wieki kultur i religii kilku narodów miało wpływ na wykształcony w długim procesie historycznym dorobek dziedzictwa kulturowego miasta Nowa Ruda. Powszechnie przyjmuje się, że największe znaczenie dla miasta, wsi czy regionu mają zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami należą: *krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność*

wybitnych osobistości bądź instytucji. Spośród zabytków nieruchomych na terenie miasta Nowa Ruda do rejestru zabytków wpisano m.in. obiekty sakralne, zespoły rezydencjonalne, zamek, ratusz, podcieniowe domy tkaczy, obiekty przemysłowe. Obiekty te generalnie są w zadowalającym stanie, wiele zostało w ostatnim czasie wyremontowanych, szczególnie w obrębie zrewitalizowanego Rynku. Stan zachowania dziedzictwa stanowi szansę zrównoważonego rozwoju miasta, zależną od zaangażowania lokalnej społeczności w jego utrzymanie i wykorzystanie. Wśród bogatego zasobu obiektów zabytkowych cenne walory kulturowe przedstawiają:

Architektura sakralna

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA

Kościół usytuowany na terenie tzw. Górnego Miasta. Jest to trzecia świątynia powstała na tym miejscu. Pierwszą był kościół ewangelicki pod wezwaniem św. Mikołaja, pełniący rolę świątyni przyzamkowej należącej do rodziny Stillfried. Został zniszczony w czasie napadu zbrojnego na miasto w 1622 r. podczas wojny trzydziestoletniej. w 1623 r. rozpoczęto odbudowę kościoła i w 1624 r przeniesiono do niego parafię katolicką. w 1884 r. kościół został zniszczony w pożarze miasta. w związku z rosnącą liczbą parafian podjęto decyzję o wybudowaniu nowego, większego kościoła. Projekt wzniesionego w latach 1885 – 1890 kościoła, wykonał znany architekt diecezji wrocławskiej Joseph Ebers. Uroczystej konsekracji kościoła p.w. Świętego Mikołaja dokonał ks. kard. Franz von Schönborn z Pragi 18 października 1890 r. Po wzniesieniu kościoła stary cmentarz przy nim urządzony jako plac kościelny. na jego terenie zbudowana w 1898 r. kaplica zbliżona formalnie do kościoła, a na północny zachód od kościoła wzniesiono plebanię i budynek gospodarczy.

Kościół orientowany, murowany z cegły, licowany wielobarwną cegłą klinkierową. Podstawy ścian i przypór, filary chóru organowego, stopnie kościoła i prezbiterium oraz dwie kolumny u wejścia głównego wykonane z czerwonego piaskowca. Wzniesiony na planie krzyża łacińskiego w formie trójnawowej bazyliki, halowy, z transeptem. Wyodrębnione prezbiterium zamknięte trójbocznie, flankowane dwukondygnacyjnymi przybudówkami zawierającymi kaplice i empory. Korpus nawowy i prezbiterium nakryte dwuspadowymi dachami. na kalenicy dachu znajduje się strzelista, czworokątna u podstawy sygnaturka. Wysoka na 72 m, czworoboczna wieża kościelna usytuowana asymetrycznie, przy północnym ramieniu transeptu. Jej górna kondygnacja z narożnymi wieżyczkami oraz z trójkątnymi wimpergami. Nakryta strzelistym, ostrosłupowym hełmem, krytym blachą miedzianą. Ukośnie w stosunku do osi kościoła wzniesiona jednokondygnacyjna zakrystia, nakryta czterospadowym dachem. Bryła kościoła oszkarpowana, urozmaicona wieżowymi kłatkami schodowymi z ostrosłupowymi hełmami oraz kruchtami o nieregularnych rzutach. Front kościoła trójosiowy, z dwiema symetrycznie umieszczonymi wieżowymi kłatkami schodowymi, zwieńczony szczytem. Detal architektoniczny w postaci gzymsów, fryzów, obramień

okiennych.

Kościół utrzymany w dobrym stanie.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. PODWYŻSZENIA KRZYŻA ŚW.

Kościół znajduje się w północnej części historycznego ośrodka miejskiego, przy obecnej ul. Cmentarnej, należy do parafii św. Mikołaja. Usytuowany na wąskiej, wydłużonej działce, u podnóża stromego, skalnego stoku, w miejscu, gdzie znajdował się drewniany kościół związany z pierwszą wzmianką o mieście z 1337 r., wymieniającą jego proboszcza Reynharda. Pierwotny kościół został zniszczony w czasie najazdu husytów na miasto w 1428 roku. na jego miejscu powstał przed 1437 r. nowy, również drewniany. W czasie reformacji, w latach ok. 1560–1630 opuszczony. Użytkowany ponownie od około 1710 r., zastąpiony w 1726 r. kościołem murowanym, w stylu barokowym. W 1776 r. odnowiono wieżę i wyposażenie kościoła oraz wykonano dekorację sklepienia nawy. Remontowany w 1848 r. i w 1878 r. Często remontowany z powodu szkód górniczych. z powodu złego stanu technicznego od 1968 r. był nieczynny. Odremontowany w latach 1975-1977, ponownie zamknięty z powodu szkód górniczych w 1980 r. w trakcie kolejnego remontu w latach 1991 - 1994 wzmocniono jego konstrukcję, uzupełniono tynki zewnętrzne i poszycie dachowe.

Wzniesiony na planie prostokąta, murowany z cegły i czerwonego piaskowca, otynkowany. Orientowany, jednowieżowy, z założonymi na jednej osi nawą z wieżą i węższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium, w którego szczycie przylega mała przybudówka na planie kwadratu – zakrystia. Korpus nawowy i prezbiterium tej samej wysokości nakryte wspólnym dachem dwuspadowym pokrytym blachą miedzianą. w nawę częściowo wbudowana czterokondygnacyjna, czworoboczna wieża zwieńczona cebulastym hełmem z prześwitem. Fasada z centralnie usytuowaną wieżą, wklęsłe wciętymi narożami i z niewielkimi spływami wolutowymi z kamiennymi kulami. w przyziemiu wieży główny portal z czerwonego piaskowca, na cokole ustawione profilowane węgary przechodzące w profilowaną archiwoltę z kluczem, w którym widnieje data 1726 oraz krzyż maltański – odnosi się do wezwania kościoła. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym, w wieży odcinkowo.

KOŚCIÓŁ POMOC. P.W. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY

Kościół znajduje się przy ul. Cmentarnej, blisko koryta Włodzicy. Wzniesiony w latach 1500-1502. Po przejściu właścicieli Nowej Rudy, rodziny von Stillfried und Rattonitz, na protestantyzm i po zbudowaniu kościoła ewangelickiego w Górnym Mieście przeniesiono na ów kościół wezwanie św. Mikołaja i przekazano katolikom. Od 1631 r. użytkowany jako kaplica i pod nowym wezwaniem Wniebowzięcia NMP. Od 1693 r. zwany był także Kościołem Brackim z uwagi na istnienie erygowanego przy nim Bractwa NMP. Od końca XVII w. to kościół filialny, a od końca XVIII stulecia cmentarny. Obecna, zbarokizowana świątynia powstała w latach 1725 - 1730. Zachowano w większości późnogotyckie otwory, w tym portale.

Przebudowano dachy, na dachu nawy wzniesiono sygnaturkę. do prezbiterium dostawiono dużą przybudówkę z zakrystią i lożą patronacką. Remontowana w latach 1843-1853, w 1876 r., w 1 ćw. XX w. i w latach 80. XX w. w trakcie remontów przeprowadzonych w XIX w. wzniesiono obecną, wieżową klatkę schodową z neogotyckimi, ostrołucznymi oknami i hełmem. w 2 poł. XIX w. zbudowano obecny chór muzyczny wsparty na drewnianych słupach.

Kościół orientowany, murowany z kamienia i cegły, tynkowany, z wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym trójbocznie, jednoprzestrzenną, niemal kwadratową nawą, z asymetrycznie usytuowaną wieżową klatką schodową oraz dwukondygnacyjną przybudówką przy prezbiterium. Prezbiterium niższe od nawy, nakryte odrębnym dachem, nad wyższą nawą wysoki dach czterospadowy z ośmioboczną sygnaturką i cebulastym hełmem. Elewacje zwieńczone profilowanym gzymsem. w przybudówce przy prezbiterium, nad otworem wejściowym nisza, w której widnieje rzeźba przedstawiająca Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny, a obok kościoła kamienny krzyż z 1815 roku. Wyposażenie kościoła głównie barokowe.

W wymagającym rewitalizacji kościele zaplanowano w bieżącym roku rozpoczęcie prac remontowych, które obejmą wzmocnienie ścian, remont dachu, stolarkę okienną i drzwiową. Prace konserwatorskie obejmą też przykościelne rzeźby.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ (Słupiec)

Słupiec wzmiankowany po raz pierwszy w 1327 r. w 1359 r. wymieniony tutejszy kościół. w okresie reformacji, od 1558 r. użytkowany przez protestantów, w 1628 r. oddany katolikom, długo filialny. w 1748 r. ponownie erygowana parafia. w latach 1885-1887, w związku z rozwojem górnictwa w okolicach Słupca i znaczącym wzrostem liczby ludności zbudowany został obecny, większy kościół w stylu neogotyckim. Prace budowlane prowadzone przez mistrza murarskiego Karla Bernharda z Niemcy.

Kościół orientowany, wzniesiony z nieregularnych ciosów miejscowego, czerwonego piaskowca. Jednowieżowy, halowy, trójnawowy, na planie prostokąta, z wielobocznie zamkniętym prezbiterium z dwukondygnacyjnymi przybudówkami (z lożą patronacką) oraz z wieżowymi klatkami schodowymi. Przy nawie kruchty. Bryła kościoła rozczłonkowana głównie w partii prezbiterialnej. Korpus nawowy nakryty wysokim dachem dwuspadowym. Dachy kryte blachą miedzianą. Od zachodu czworoboczna wieża zwieńczona strzelistym, ośmiobocznym hełmem z iglicą i ostrosłupowymi wieżyczkami w narożach. Elewacje oszkarpowane. Otwory okienne zamknięte łagodnie zaokrąglonym łukiem z maswerkami. w północną elewację kościoła wmurowano relikt romańskiego kościoła w postaci kamiennej rzeźby. Wnętrze nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym dekorowanym neogotycką polichromią o motywach roślinnych wspartym na ośmiobocznych filarach wydzielających nawy. Kościół wielokrotnie remontowany, utrzymany w dobrym stanie.

Mur przykościelny wzniesiony w pocz. XX w. z nieregularnych ciosów czerwonego piaskowca. Mur pełny zamknięty szerszym okapnikiem. Od strony ul. Akacjowej i ul. Traugutta dzielony na segmenty kamiennymi słupkami występującymi przed lico, zwieńczonymi dwuspadowymi daszkami. Od strony północno-wschodniej przechodzi w mur oporowy zwieńczony ażurową balustradą z kutego żelaza.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. ŚW. ANNY na Górze św. Anny

Kościół usytuowany na leżącej na południe od miasta Górze św. Anny (647 m n.p.m.), nieco poniżej jej szczytu, należy do parafii św. Mikołaja. Pierwotnie znajdowała się tutaj pochodząca z 1495 r. drewniana figurka św. Anny Samotrzeć. Kult św. Anny wspierał finansowo bogaty mieszczanin z Nowej Rudy, który był inicjatorem wzniesienia tutaj w 1515 r. drewnianej kaplicy. w czasie reformacji kult św. Anny zarzucony, opuszczona kaplica została rozebrana. Następnie, w okresie kontrreformacji, w latach 20. XVII w. kult św. Anny przywrócony. w 1644 r. zbudowana na koszt właściciela noworudzkich dóbr Bernharda II von Stillfried und Rattonitz murowana, wczesnobarokowa kaplica pielgrzymkowa. Rozbudowana w latach 1662-1665. Od 1665 roku było organizowane w świątyni ludowe święto patronki góry. Tradycja została zachowana do 1917 roku. Przy świątyni od 1665 roku zaczęli się osiedlać pustelnicy.

Kościół zbudowany z kamienia, murowany, tynkowany, orientowany, na rzucie trójliscia, z wyodrębnionym, półkoliście zamkniętym prezbiterium i z częścią centralną założoną na planie czworoboku, połączoną z ramionami z zaokrąglonymi narożnikami. Front kościoła w formie dwukondygnacyjnej przybudówki ze sklepieniem podcieniem w przyziemiu oraz z emporą muzyczną na piętrze. do nawy dobudowana od południa częściowo nadwieszona klatka schodowa na chór muzyczny. Bryła kaplicy rozczłonkowana, nakryta wielopołaciowym dachem z okazałą ośmioboczną sygnaturką zwieńczoną baniastym hełmem. Artykulacja elewacji bardzo skromna, złożona z lizen i profilowanego gzymsu koronującego. Niektóre okna i otwory wejściowe w kamiennych obramieniach. Od wschodu do prezbiterium dobudowany ok. 1665 r. dom dla pustelników.

W 1982 r. odnowiono polichromię wewnątrz, w latach 2015 – 2018 kościół był remontowany, m.in. wyremontowano więźbę, założono nowe pokrycie z dachówki oraz rynny i rury spustowe, wyremontowano elewacje.

KOŚCIÓŁ POMOCNICZY P.W. MB BOLESNEJ na Górze Kościelec (zw. Górą Wszystkich Świętych – Słupiec)

Kościół znajduje się na Górze Kościelec, zlokalizowanej na północny zachód od Słupca, na terenie Wzgórz Włodzickich. Został wzniesiony w 1680 r., jako wczesnobarokowa kaplica wotywna p.w. Matki Boskiej Bolesnej oraz Czternastu Wspomożycieli, za ocalenie od zarazy. Wcześniej na jej miejscu stał krzyż otaczany kultem przez chorych mieszkańców Słupca. Pierwotnie kaplica wzniesiona jako budynek centralny, w 1 ćw. XVIII w. dobudowano

do niej nawę z elewacją frontową z artykulacją, niszami oraz wczesnobarokowym portalem. Rozbudowana w 1807 r. o dostawioną do nawy przybudówkę z zakrystią i pustelnią na piętrze oraz równoległy do nawy wąski korytarz do nich prowadzący, skomunikowany z nawą i z wbudowanym w nią chórem muzycznym. Korytarz dostępny przez odrębne wejście w poszerzonej fasadzie zwieńczonej nowym, wysokim, trójkątnym szczytem. w 1812 r. zbudowano nowy, mocno spłaszczony, późnobarokowy hełm. w latach 1835-1837 wykonano nowe sklepienie nawy oraz kamienne posadzki. Kolejne remonty kaplicy, w tym hełmu, zrealizowane w roku 1868 i w 1903 r., kiedy wykonano m.in. cokoły elewacyjne z czerwonego piaskowca oraz przypory. w okresie powojennym nieużywana kaplica niszczała. w latach 80. XX w. była już całkowitą ruiną z zawalonym dachem i częściowo zniszczonymi ścianami. Została odbudowana w latach 1994-2000 i ponownie konsekrowana. Od 15 września 2002 r. kościół nosi tytuł Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej Ziemi Noworudzkiej.

Kaplica wotywna, obecnie kościół pomocniczy p.w. Matki Boskiej Bolesnej, orientowany, murowany z kamienia, otynkowany. Złożony z części starszej, dziś o funkcji prezbiterium oraz z nowszej, nawy z kaplicą z przybudówką. Kaplica-prezbiterium na planie krzyża greckiego, czworoboczna, z trzema płytkimi ramionami przeprutymi wysoko umieszczonymi oknami, nakryta ośmiobocznym, spłaszczonym hełmem z latarnią. Od zachodu do kaplicy -prezbiterium dobudowana niższa nawa na planie trapezu, z kaplicą, przybudówką i kamiennymi przyporami. Zachowane elementy jej dawnego wystroju: narożne pilastry, profilowany gzyms u podstawy szczytu, kamienny portal oraz trzy nisze na rzeźby.

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚW. BARBARY (Drogosław)

Drogosław sąsiaduje z Nową Rudą od północy. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1352 r., wówczas należała do noworudzkich dóbr lennych i tutejszej parafii. Później dobra w Drogosławiu uzyskały samodzielność. Lecz dopiero w XIX w. i na pocz. XX w. rozwój górnictwa i wzrost liczby mieszkańców spowodował potrzebę budowy kościoła, a dopiero po 1945 r. erygowano w Drogosławiu parafię. w 1907 r. założono w miejscowości stację duszpasterską, a w latach 1910–1911 zbudowano przez firmę B. Tautz z Nowej Rudy kościół fil. p.w. patronki górników św. Barbary, wg projektu architekta Schneidera. Kościół usytuowany w centrum osiedla, w dolnej części północnego stoku Boguszy. Stoi na tarasowo urządzonym terenie, na małej platformie w obrębie północno-wschodniego tarasu. na południowo-zachodnim tarasie rozległy cmentarz, założony przy kościele w 1913 r. w latach 2004 - 2011 sukcesywnie przeprowadzano remonty całego obiektu łącznie z renowacją wnętrza, m.in. wymieniono zniszczone elementy więźby dachowej, założono nowe pokrycie z dachówki, odnowiono elewacje.

Kościół orientowany, murowany z kamienia i cegły, otynkowany, wzniesiony na planie krzyża łacińskiego. Korpus bazylikowy, trójnawowy z transeptem. Wyodrębnione węższe prezbiterium jednoprzęsłowe z apsydą, flankowane przez dwie przybudówki na planie

prostokąta ze ściętym narożem, otwarte przez transept ku trójnawowemu korpusowi. Szeroka nawa środkowa oraz wąskie nawy boczne, rozdzielone arkadami. Przy północno-wschodniej nawie bocznej umieszczona asymetrycznie kaplica na planie półkola, a przy południowo-zachodniej nawie płytki kruchta na planie prostokąta. Front kościoła poprzedzony czterokondygnacyjnym westwerkiem, w który wbudowano prostokątny chór muzyczny. Przed westwerkiem usytuowana kruchta-portyk z dwoma wejściami do kościoła. Bryła rozczłonkowana, ze zróżnicowanymi dachami różnego kształtu i wysokości, w większości przypadków odrębnymi. w części dachu nawy głównej, sąsiadującej z dachem prezbiterium, drewniana, czworoboczna sygnaturka z prześwitem nakryta uproszczonym hełmem złożonym z trójkątnych szczytów i dwuspadowego daszku. Elewacje z kamiennym cokołem i narożnym, kamiennym boniowaniem, zwieńczone wklęsłym gzymsem koronującym.

KOŚCIÓŁ EWANGELICKI, ob. rzymskokatolicki pomocniczy p.w. Bożego Ciała

Pierwszy kościół ewangelicki zbudowano przed 1567 r., po likwidacji gminy ewangelickiej w 1623 r. został przejęty przez katolików. w końcu XVIII w. ponownie utworzona została w Nowej Rudzie gmina ewangelicka. Pierwsze nabożeństwo odprawiane w 1796 r. w Górnym Dworze przy ul. Kościelnej, a od 1819 r. do 1866 r. w sali reprezentacyjnej zamku – pałacu Stillfiedów. w latach 1866–1868 zbudowano kościół ewangelicki - jednowieżowy z wysoką nawą z emporami i apsydialnym prezbiterium. Prace budowlane prowadzone przez budowniczego Karla Bernharda z Niemcy. Kościół został wzniesiony staraniem ówczesnego pastora gminy ewangelickiej Georga Alersa. Po II wojnie światowej i wysiedleniu dotychczasowej ludności do Niemiec kościół zamknięto. w latach 60 XX w. został przekazany Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska, która urządziła w nim sklep żelazny. Po likwidacji spółdzielni, obiekt stał się własnością Miasta, które zbyło go za symboliczną złotówkę Parafii św. Mikołaja na cele kultu. Po niezbędnym remoncie w latach 1996-1998 r. kościół został konsekrowany i przeznaczony na pomocniczy.

Wzniesiony z nieregularnych ciosów czerwonego piaskowca, na planie wydłużonego prostokąta z pięciobocznym prezbiterium, do którego przylega od południa zakrystia. na osi elewacji zachodniej kwadratowa w rzucie wieża lekko wpisana w obrys nawy z dekoracyjną sterczynowo-wimpergową ostatnią kondygnacją zwieńczoną ostrosłupową iglicą. Elewacje rozczłonkowane rytmicznie szkarpami, pomiędzy którymi wysmukłe okna zamknięte ostrym łukiem. Wnętrze jednoprzestrzenne, nawa z drewnianymi emporami wspartymi na słupach, nakryta otwartą więźbą dachową na ozdobnych wspornikach.

KLASZTOR SS. SALEZJANEK

Klasztor, który według daty na portalu powstał w 1630 r. prawdopodobnie z połączenia kilku domów szczytowych. Budynek usytuowany kalenicowo na rampie z balustradą, zabezpieczonej kamiennym murem oporowym. do budynku, nakrytego dachem czterospadowym pokrytym łupkiem wiodą kamienne schody. Dom został przebudowany

w 1781, a w roku 1898 kupiony z przeznaczeniem na sierociniec i dom starców. w 1900 rozpoczęły tu działalność ss. jadowizanki, które założyły przy sierocińcu szkołę. na początku XX w. placówkę przebudowano i nadano nazwę *Stillfriedstift*, nawiązująca do starego szpitala ufundowanego w XVI wieku przez Stillfriedów, właścicieli noworudzkich dóbr. Murowany z kamienia i cegły, otynkowany, ze skromnym detalem w postaci obramień okiennych, dwukondygnacyjny. Portal kamienny, boniowany, ujęty kanelowanymi pilastrami, w zworniku napis „C + R 1630”. Obecnie znajduje się tu klasztor ss. salezjanek, które w budynku prowadzą przedszkole.

Siedziby i założenia rezydencjonalne

ZAMEK – PAŁAC, ul. Piłsudskiego 2

. Okazały czteroskrzydłowy budynek z wewnętrznym dziedzińcem i pięćoosiowym portykiem zwieńczonym balustradą wznosi się na krawędzi skarpy tzw. górnego miasta i od strony południowo-zachodniej zamyka, wraz z dawnym placem przedzamcza, noworudzki rynek. Zamek, a następnie pałac miejski usytuowany na pn.-wsch. od rynku, na platformie założonej na kulminacji wzniesienia, którego pn. stok obniżony stromo ku korytu Włodzicy. Od tej strony platforma wzmocniona wysokim, kamiennym murem oporowym z masywnymi przyporami. Gotycki, drewniany zamek po raz pierwszy pojawia się w dokumentach z 1352 r. Miał on strzec szlaku handlowego, który doliną Włodzicy łączył Czechy ze Śląskiem. Warownia została spalona w 1428 r. w czasie wojen husyckich, odbudowana po pożarze przez Wenzela von Donyn już jako murowana. Zamek przebudowany w 1536 r. m.in. wzniesiony przed jego frontem, od strony rynku zespół budynków mieszkalno-gospodarczych wydzielający duży, nieregularny dziedziniec. Następnie w 1563 r. zbudowane obecne, północne, renesansowe, skrzydło od strony Włodzicy. Przebudowy dokonała rodzina von Stillfried, która na przestrzeni wieków kilkakrotnie przebudowywała i powiększała rezydencję w mieście, zmieniając pierwotną twierdzę w znacznie wygodniejszy pałac. w 1663 r. zamek rozbudowany o wczesnobarokowe, boczne, skrzydło zachodnie, założone na planie litery L, dwuczłonowe, nakryte dwoma płaskimi dachami. w latach 80. XVII w. skrzydło zachodnie nakryte dwoma równoległymi dachami dwuspadowymi. w nie też włączono pozostałości wieży znacznie obniżonej przed 1736 r. Ostatnią przebudowę przeprowadził w 1796 r. Johann Joseph II von Stillfried und Ratonitz, wtedy też rozebrano budynki frontowe przed dziedzińcem. Po 1810 r. nie był użytkowany jako szlachecka siedziba, ponieważ rezydencją nowych właścicieli, hrabiów von Magnis był pałac w Bożkowie. Mieściły się tu wówczas zarządy górnicze, zaś salę reprezentacyjną wykorzystywała do 1868 r. gmina ewangelicka. w 1901 r. wnętrza odnowiono, wtórnie podzielono, przeznaczono na cele biurowe. Po wojnie mieściła się w nim siedziba dyrekcji kopalni, następnie nowo powstałego powiatu, później m.in. ośrodek zdrowia. Obecnie obiekt jest własnością prywatną, pełni funkcje mieszkalne i handlowo-usługowe.

Pałac murowany z kamienia i cegły, tynkowany, na nieregularnym rzucie, czteroskrzydłowy z wewnętrznym dziedzińcem na planie nieregularnego czworoboku. Bryła zróżnicowana złożona ze skrzydeł dwu- i trójkondygnacyjnych nakrytych różnymi dachami, w części frontowej mansardowym. Najbardziej ujednolicony przestrzennie i formalnie front pałacu od strony rynku. w elewacji frontowej środkowy, podwyższony ryzalit zwieńczony attyką, kryjący salę reprezentacyjną oświetloną oknami o łuku koszowym oraz okulusami. Przyziemie ryzalitu boniowane. Portal kamienny, z kolumnami, odcinkami belkowania i gzymsem. Okna w obramieniach z kluczami. Boczne partie elewacji frontowej dzielone i zwieńczone gzymсами. Dziedzińcowe elewacje ze zróżnicowanymi układami otworów, zwieńczone profilowanym gzymsem. w elewacji skrzydła bocznego, wschodniego, okna i okulusy klatki schodowej, a w elewacji skrzydła frontowego kamienny portal zbliżony do portalu w fasadzie. w skrzydle frontowym sień przejazdowa, z której dostępna reprezentacyjna klatka schodowa otwarta trzema arkadami ku galerii komunikacyjnej na piętrze. Zachowane tylko relikty dawnego wystroju: sztukaterie sufitów, futryny drzwi z kartuszami, kamienne, uszakowe portale.

Wnętrza okresowo remontowane do lat 90. XX w. w 1980 r. wykonano nowe, fakturowe tynki elewacji zamku niszcząc przy tym tynkowe partie okiennych obramień. Niektóre wnętrza z wtórnymi podziałami. Stan obiektu generalnie dobry, jedynie zawilgocone elewacje skrzydła tylnego i bocznego wymagają remontu.

DWÓR GÓRNY, ul. Kościelna 30

Dwór Górny należał do Włodowic Górnych przy granicy z Nową Rudą i przy wylocie ul. Kościelnej, obecnie na zachodnim krańcu miasta, ustawiony szczytowo względem ulicy. Jest typowym przykładem renesansowej siedziby szlacheckiej. Został zbudowany dla Bernarda von Stillfried, syna właściciela tych ziem Heinricha starszego von Stillfried und Rattonitz, który pod koniec swojego życia podzielił dobra rodzinne i zbudował dwory dla pięciu swoich synów. Włodowice należały do Stillfriedów do 1810 r., następnie zostały sprzedane Antonowi von Magnis z Bożkowa, kolejnymi właścicielami byli członkowie rodu von Tschischwitz, a od 1937 r. dobra były własnością Alfreda von Aulock z Paliwody na Opolszczyźnie. na łamach wieków Dwór Górny pełnił rolę odrębnej, szlacheckiej siedziby, później kurii majątkowej, a w latach ok. 1796-1819 jedno z pomieszczeń służyło ewangelikom za salę nabożeństw, następnie w latach ok. 1886-1930 znowu dwór stał się siedzibą szlachecką, następnie rządówką. w 1823 r. zniszczony w pożarze, odbudowany. Przebudowywany w latach ok. 1860-1880. Podwyższony o mieszkalne poddasze. Tylna, wschodnia elewacja budynku przekształcona na frontową, z dawnego wnętrza urządzona nowa sień. w nowej fasadzie usytuowany asymetrycznie portal z herbem Tschischwitzów i rodziny von Aulock. Ponadto do fasady dobudowany także asymetrycznie wieżowy ryzalit.

w końcu XIX w. wieżowy ryzalit nakryty obecnym, neobarokowym, ośmiobocznym hełmem z latarnią.

Włości we Włodowicach Górnych powstały z kilku posiadłości znajdujących się przy wylocie ul. Kościelnej, ale już na terenie gminy wiejskiej Włodowice, gdzie w 1597 r. został założony folwark z dworem. w sąsiedztwie dworu zachowane budynki gospodarcze, a na zachód od dworu utworzono park. Obecnie, w wyniku podziału, dawny folwark i dwór z parkiem stanowią odrębne działki. w okresie powojennym dwór stał się własnością Skarbu Państwa, wykorzystywany do lat 90. XX w. m.in. jako siedziba Hufca ZHP i Ogniska Pracy Pozaszkolnej. w 2010 r. nieużytkowany, zniszczony dwór (m.in. wieża miała znaczne odchylenia od pionu) wraz z parkiem kupiła osoba prywatna. Po przeprowadzonym remoncie kapitałnym, obiekt od 2012 r. pełni funkcje hotelowe z częścią gastronomiczną.

Budynek dworu murowany z kamienia, tynkowany, podpiwniczony, dwukondygnacyjny nakryty dachem naczółkowym. Wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta. Elewacje z różnymi układami otworów. w obecnej elewacji frontowej, dawnej tylnej, asymetrycznie umieszczone ryzalit wieżowy z jednoprześwitowym hełmem, dwie płyciny z herbami rodzin von Tschischwitz i von Aulock. Natomiast w obecnej elewacji tylnej zachowany renesansowy portal z kartuszami herbowymi, Stillfriedów (lewy) i Borschnitzów (prawy), między nimi data „1598”.

PAŁACYK – WILLA CONRAD, ul. Piłsudskiego 20

Pałacik zbudowany został na stromym zboczu góry Boguszy w 1889 r., położony jest na terenie ok. 2 ha parku, który pozbawiony pielęgnacji obecnie przypomina las. Wjazd do willi prowadzi przez zachowaną bramę. Rezydencja należała do jednego z właścicieli wydawnictwa Treutler, Conrad & Taube i fabryki sznurka, Carla Conrada, który był również radcą miejskim. Po wojnie obiekt przeznaczono na przedszkole, później użytkowany był jako zakładowy dom kultury DZPJ „Nowar”. Od lat 90. XX w. budynek będący już własnością prywatną, nieużytkowany, popadał w ruinę. w 2021 r. zrujnowany obiekt nabyła już osoba prywatna, której działania zabezpieczające obiekt i porządkujące teren wokół, zapewne pozwolą przywrócić mu dawny blask.

Budynek wolnostojący, zbudowany z czerwonej cegły, swoim wyglądem przypomina romantyczny zameczek ze strzelistą wieżą oraz murami oporowymi w kształcie wałów bastionowych, wzbogacony ryzalitami, portykiem, balkonowymi wykuszami, wysokim dachem ze szczytami i zróżnicowanymi hełmami oraz innymi bogatymi detalami architektonicznymi. Obiekt wysoko podpiwniczony, o rozczłonkowanej bryle z dwiema wieżami przy krótszych elewacjach. Elewacje ze zróżnicowanymi otworami okiennymi i drzwiowymi w ozdobnych obramieniach z jasnego piaskowca. Wewnątrz zachowana sztukateria na sufitach, stropy belkowe, stolarka drzwi. Obiekt w trakcie prac remontowych.

DWÓR, ul. Stara Droga 31 (Drogosław)

Dwór usytuowany w dawnej wsi Drogosław, obecnie w granicach administracyjnych miasta Nowa Ruda, u podnóża niewielkiego wzgórza opadającego w kierunku rzeki Włodzicy. Został wzniesiony przez właścicieli wsi, rodzinę von Stillfried, zapewne przez pierwszego znanego posiadacza miejscowości Johannes a Heinricha v. Stillfrieda, ok. 1600 r., przebudowany w XIX i na pocz. XX w. Wówczas m.in. przebudowano dach, dobudowano ganek ze schodami, przekształcono obramienia okien. Dwór zajmuje wschodnią część równoległobocznego dziedzińca, przy którym stoją budynki pofolwarczne. Fasadą skierowany jest na dziedziniec, elewacją południową prawie wtopiony w podnóże stoku. Po wojnie użytkowany przez wojsko, gospodarstwo rolne, a obecnie pełni funkcję wielorodzinnego budynku mieszkalnego.

Budynek murowany z kamienia i cegły, otynkowany, założony na planie prostokąta, o zwartej bryle, na wysoko wyniesionych piwnicach dwie kondygnacje mieszkalne, przykryte dachem czterosпадowym, z częściowo użytkowym poddaszem. Fasada siedmioosiowa, z asymetrycznie umieszczonym głównym wejściem poprzedzonym dobudowanym na wysokiej podmurówce obszernym drewnianym gankiem i prowadzącymi doń szerokimi schodami z piaskowca. Elewacje przekształcone, pozbawione w latach 70. XX w. ozdobnych detali, pokryte tynkiem fakturowym, z regularnie rozmieszczonymi otworami okiennymi w obramieniach, zwieńczone wydatnym gzymsem koronującym. Obiekt remontowany pod koniec lat 70. XX w., wówczas wewnątrz pomieszczeń wprowadzono liczne ścianki działowe. w minionej dekadzie wyremontowano dach i założono nowe pokrycie, przemurowano kominy, wyremontowano schody. Elewacje z nielicznymi ubytkami, ze śladami zawilgocenia w części przyziemia.

Do dawnej rezydencji i zabudowań pofolwarczych przylega niewielki obecnie park z mało czytelną pozostałością dawnego ogrodu ozdobnego, założony około 1600 r., przekształcony w 2 poł. XIX w., rozciągający się w kierunku południowo-wschodnim, na stoku wzgórza, z drzewostanem iglastym i liściastym, w tym pomnikowymi okazami dębów. Naturalne zagajniki sąsiadujące z folwarkiem od północnego wschodu stanowią krajobrazową część parku. Sporadycznie przeprowadzane są prace porządkowe i pielęgnacyjne drzewostanu. Park stanowi własność Skarbu Państwa, we władaniu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu.

Budynki użyteczności publicznej

RATUSZ, Rynek 1

Pierwsza siedziba władz średniowiecznego miasta znajdowała się w najstarszym centrum miasta przy kościele św. Krzyża, przy ul. Cmentarnej. w latach 1442–1446 r. na rynku Górnego Miasta zbudowano ratusz drewniany. Kolejny wzniesiony tu ok. 1540 r. lub w 1577 r. Drewniany z murowanymi piwnicami. Zniszczony w pożarze w 1622 r.

W latach 1844–1845 zbudowany kolejny ratusz, wg projektu wykonanego przez cieślę Wendlera ze Ścinawki Średniej, opartego na projekcie autorstwa królewskiego inspektora budowlanego Friedricha z Kłodzka. Wykorzystano częściowo piwnice nowożytnego ratusza. Nowy ratusz zbudowany jako trójkondygnacyjny, o zwartej bryle, nakryty dachem płaskim ze skromnym detalem architektonicznym w postaci gzymsów i prostych opasek okiennych. Przebudowany w latach 1892-1894. w wyniku przebudowy podwyższono dach, zmodernizowano wnętrze, przebudowano elewacje: dodano ryzalit wejściowy i wieżyczkę, powstały nowe szczyty i wykusze.

Ratusz murowany z kamienia i cegły, tynkowany, wzniesiony na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym pokrytym dachówką ceramiczną. w połaciach dachu ozdobne lukarny nakryte dwuspadowymi daszkami. Bryła asymetryczna, urozmaicona wykuszami i szczytami. Wejście akcentuje ryzalit z podcieniem w przyziemiu oraz górujący nad nim szczyt z wieżyczką. Elewacje dzielone gzymsami. Kamieniarka (licówka, elementy struktury architektonicznej i obramienia otworów) z czerwonego lokalnego piaskowca. Przy wschodnim narożniku ratusza umieszczona na cokole z fontanną barokowa rzeźba św. Floriana z 1756 r. Ozdobne przeszklenie okien sali, z wyszlifowanymi niektórymi wydarzeniami z historii miasta, scenami rodzajowymi i postaciami symbolizującymi zajęcia mieszkańców Nowej Rudy. Zachowana w dużym stopniu oryginalna stolarka drzwiowa, boazerie, witraże o wzorach geometrycznych.

Budynek, będący siedzibą władz samorządowych, utrzymany w dobrym stanie.

WIEŻA WIDOKOWA na GÓRZE ŚWIĘTEJ ANNY

Na wznoszącej się nad miastem, w jego południowej części, Górze Świętej Anny w 1882 r. została wzniesiona drewniana platforma widokowa o wysokości 5 m, z której turyści i pielgrzymi przybywający do położonego poniżej kościółka św. Anny mogli podziwiać rozległą panoramę okolicy. w roku 1906 platforma widokowa z konieczności została pomniejszona. w tym samym roku dzięki inicjatywie Carla Ferchego, ówczesnego przewodniczącego noworudzkiej sekcji Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego, podjęto starania o wybudowanie na szczycie nowej wieży, którą ukończono w 1907 r. w 1911 r. dobudowano wokół wieży platformę widokową. Po 1945 r. wieża nieco podupadła, od 1962 r. do 2013 r. znajdował się na niej przekaźnik radiowo-telewizyjny i wieża nie była udostępniana dla osób zwiedzających. na wniosek mieszkańców i staraniem władz miasta przywrócono wieży funkcje turystyczne. w 2014 r. przeprowadzono remont, który przywrócił historyczny wygląd. Wieża została też podwyższona z 18 m do 22,83 m. Otwarcie wyremontowanej wieży nastąpiło w październiku 2014 r.

Wieża wolnostojąca, murowana z regularnych ciosów czerwonego piaskowca, bryła w formie graniastosłupa, na planie kwadratu, zwieńczona glorieta z okrągłymi ośmioma filarami i ostrosłupowym dachem pokrytym dachówką ceramiczną. w elewacjach wąskie,

pojedyncze okna szczelinowe. Wokół wieży prostokątny, murowany taras - wiata schronowa wsparta na 14 kamiennych okrągłych filarach, nakryta wysokim dachem czterospadowym z dachówki ceramicznej.

Zabudowa mieszkaniowa miasta

Spośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków z obszaru miasta Nowa Ruda najliczniejszą grupę stanowią domy posiadające cechy świadczące o ich historycznym rodowodzie i stanowiące charakterystyczne przykłady działalności budowlanej w minionych epokach. Położone są w obrębie historycznego centrum Nowej Rudy tzw. Górnego Miasta, przy ulicach: Rynek, Kościelna, Łukowa, Nadrzeczna i Piastów. Budynki murowane, podpiwniczone, w zabudowie zwartej, usytuowane kalenicowo, niektóre szczytowo do ulicy, pochodzące w większości z początku XVIII w., dwa z ok. 1600 r., przebudowane, podwyższone pod koniec XIX i na pocz. XX w. Część z nich nakryta dachem płaskim, część wysokim dwuspadowym, z niewielkimi okienkami w części strychowej, wiele z użytkowym poddaszem, część o funkcji mieszkalno-usługowej, wzniesione głównie na planie prostokąta, dwu-, trzy i czterokondygnacyjne, z użytkowym poddaszem, elewacje podkreślone przez zróżnicowane wykroje okien często umieszczonych w ozdobnych obramieniach, profilowane gzymsy, naczółki, niektóre elewacje ze szczytami o barokowych, fantazyjnych kształtach. o ich pierwotnej dacie pobudowania, starszej niż fasady, świadczą głównie piwnice i kamienne portale, niektóre z zachowaną oryginalną stolarką drzwiową.

Na zrewitalizowanym w 2011 r. Rynku, obniżającym się w kierunku północnym, wśród budynków z fasadami o ciekawym wystroju architektonicznym (np. Nr 14, z balkonem podtrzymywanym na barkach trzech atlantów, Nr 24 - narożne wykusze, balkony) wyróżniają się budynki usytuowane w pierzei północno-wschodniej szczególnie pod Nr 3 i 7 (również budynek Nr 2 ujęty w ewidencji), które posiadają charakterystyczne niegdyś dla całego placu podcienie. Dom Nr 3 - kamienica podcieniowa, to budowla z 1706 r., przebudowana w XVIII/XIX i XIX/XX w., murowana, tynkowana, czterokondygnacyjna, pięcioosiowa, z trzyosiowym podcieniem arkadowym na czworobocznych filarach z czerwonego piaskowca z zachowaną na trzonach dekoracją płycinową. Przed wojną budynek należał do kupca Böhma, stąd jego ówczesna nazwa Böhmischer Hof. Obecnie nakryty dachem płaskim, o skromnym wystroju elewacji – gzymsy, odcinkowo zamknięte okna. na elewacji frontowej zachowany gzyms koronujący oraz kamienny, barokowy portal z datą 1706. Natomiast dom Nr 7 - kamienica podcieniowa – należy do najstarszych budynków w zabudowie przyrynkowej. Zrąb murów powstał w latach 1593 -1603, a budynkiem dwukondygnacyjnym z podcieniami stał się ok. 1735 r. Przebudowa z 1811 r. wprowadziła nowy detal - portale. Pożar miasta w 1884 r., w którym bardzo ucierpiało centrum, nie zniszczył całego budynku, lecz tylko górne kondygnacje. Jako jeden z niewielu po odbudowie zachował wcześniejszą linię zabudowy i podcienia, podniesiono go tylko o jedną kondygnację i poddasze. Trójkondygnacyjny, nakryty

dachem pulpitowym, otrzymał obecny, skromny wygląd elewacji, utrzymany w stylu prostego neoklasycyzmu, złożony z gzymsów i obramień okiennych. Dach został zwieńczony czterema kubicznymi sterczynami, będącymi namiastką attyki. Budynek ma zachowane podcienia kryte sklepieniem kolebkowym z lunetami, oparte na kamiennych filarach z piaskowca, wewnątrz zachowana sień ze sklepieniem żaglastym. Budynki zachowane generalnie w dobrym stanie.

Domy Nr 1, 2 3, 5, 6, 7, zwane domami tkaczy, zlokalizowane przy ulicy Nadrzeczej, po lewej stronie rzeki Włodzicy. Niegdyś drewniane, zajmowali je między innymi płóciennicy, którzy na dole mieli warsztaty, a na górze mieściły się pomieszczenia mieszkalne. Stanowią ciąg sześciu budynków z podcieniami na filarach z czerwonego piaskowca, zbudowane głównie w k. XVII w. – w źródłach historycznych data 1680 r. – budynki Nr 1 i 3 na przełomie XVIII/XIX w., przebudowane, podwyższone w XIX w. i na pocz. XX w. z tego okresu zachowana ogólna bryła, rozplanowanie wewnątrz i detale kamieniarskie. w podcieniach domów Nr 1, 2, 6 i 7 kamienne portale z datami pierwotnej budowy. Budynki zwrócone szczytami z podcieniami w kierunku rzeki, murowane, tynkowane, nakryte zarówno dachami płaskimi, jak i dwuspadowymi. Budynki dwukondygnacyjne, budynek Nr 1 trójkondygnacyjny, a Nr 3 jednokondygnacyjny, z łukowymi sklepieniami podcieni, a w budynkach Nr 3 i 7 krzyżowymi. Wejścia do budynków z kamiennymi portalami znajdują się w podcieniach. Sień każdego z budynków przechodząca w przechód ma drugie wejście prowadzące na podwórze. Podcienia budynków stanowią uliczny ciąg pieszy. Zachowane w stanie zadowalającym.

Po przeciwnej stronie rzeki, przy ul. Łukowej znajdował się podobny ciąg budynków, z których zachował się tylko jeden, pod Nr 10, i jest on ostatnim elementem ciągu dziewięciu domów z podcieniami opartymi na murowanych słupach, które do lat 60. XX w. istniały po prawej stronie rzeki. Trójkondygnacyjny budynek mieszkalny z XIX w., murowany, tynkowany, ustawiony szczytem do rzeki. Nakryty dachem płaskim, elewacje dzielone prostokątnymi oknami, frontowa czteroosiowa, z trzyosiowym murowanym podcieniem arkadowym i portalem, elewacja boczna ośmioosiowa, rozdzielona gzymsem międzykondygnacyjnym i zwieńczona profilowanym gzymsem. Budynek po remoncie.

Dom Nr 12/12a przy ul. Kościelnej, zbudowany w k. XVIII w., przebudowany na pocz. XX w. Jednokondygnacyjny budynek, wraz z dostawionym do elewacji tylnej późniejszym budynkiem 12a, tworzą bryłę na planie litery "L". Budynek w zwartej zabudowie, nakryty wysokim dachem dwuspadowym, dobudówka dachem płaskim. Elewacja frontowa pięcioosiowa z kamiennym, zdobionym portalem i oryginalną stolarką drzwiową, okna prostokątne w prostych opaskach. Zachowany w dobrym stanie.

Obecna ulica Piastów ukształtowała się w tej formie zapewne w XVII w. i stała się jedną z głównych ulic miasta. Domy Nr 1, 5, 7, 19, 21, 23, 25, 27 przy ul. Piastów wzniesione od ok. 1600 r. - dom Nr 19, do k. XVIII w., przebudowane na pocz. XX w. Obecnie dwu- i trójkondygnacyjne, murowane, tynkowane, elewacje z zachowanym detalem

architektonicznym: gzymsy, bonie, fryzy, naczółki, kamienne obramienia okien i portali. Nakryte głównie dachami płaskimi. Budynki Nr 21 i 27 usytuowane do ulicy szczytami, ze zdobieniami i rozwiązaniami barokowymi. Budynek Nr 1, z 1815 r., piętrowy z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim dachem dwuspadowym z lukarnami, wzniesiony w miejscu dawnych domów podcieniowych, na zrębie starszych budynków, w elewacji kamienny portal z kluczem. Dom Nr 5 to budynek trójkondygnacyjny, z 1786 r., przebudowany w 1925 r., wyróżnia się fasadą z kamiennym portalem z oryginalnymi drzwiami i ozdobnym płaskorzeźbionym fryzem, przedstawiającym postaci ludzi szukających pomocy u lekarza, łaskę Eskulapa i inicjały właściciela domu, lekarza Schönwiese. Dom Nr 7, dwukondygnacyjny z 1815 r. powstał z połączenia dwóch węższych, sąsiednich budynków z centralnie usytuowanym przejazdem bramnym w ozdobnym obramieniu, z dwuspadowym dachem z lukarnami. Dom Nr 19, najstarszy, z XVI w., przebudowany ok. 1890 r., dwukondygnacyjny, elewacja frontowa z oknami bogato zdobionymi nadokiennikami i podokiennikami. Znany jako dom Klambtów, właścicieli tutejszego wydawnictwa. Dom Nr 21, z XVIII w., przebudowany na pocz. XX w., trójkondygnacyjny, wyróżnia się późnobarokowym szczytem i z tego samego okresu szerokim kamiennym portalem z kluczem. Domy Nr 23, z 1799 r. - data na kamiennym portalu, przebudowany w XX w. dwukondygnacyjny, i Nr 25 z XVIII w, dwukondygnacyjny, charakteryzują się elewacjami z dekoracjami secesyjnymi. Natomiast dom Nr 27, z 1 poł. XVIII w., przebudowany na pocz. XX w., dwukondygnacyjny, posiada szczyt z okresu dojrzałego baroku, ozdobiony na zwieńczeniu pięcioma kamiennymi wazonami z czerwonego piaskowca. Budynki utrzymane generalnie w dobrym stanie.

Architektura przemysłowa

MASZYNOWNIA SZYBU „LECH” KWK NOWA RUDA

Kopalnia stanowiła własność rodziny Magnisów z Bożkowa. Szyb "Lech" (niem. „Wetterschacht“) zgłębiono w 1868 r., wznosząc nad nim murowaną wieżę szybową typu Malakow, a obok maszynownię, wyposażoną w parową maszynę wyciągową. Po pogłębieniu szybu w 1890 r. wprowadzono mocniejszą maszynę wyciągową, dla której zbudowano nową maszynownię, zachowaną w pierwotnej formie do dzisiaj. Maszynownia szybu „Lech” znajduje się na polu „Piast” dawnej Kopalni Węgla Kamiennego „Nowa Ruda”, w bezpośrednim sąsiedztwie nadszybia szybu „Lech”. w kopalni oprócz węgla kamiennego eksploatowano również łupek, stosowany do produkcji materiałów ogniotrwałych. Prażalnię łupka tworzył unikatowy zespół pieców szybowych, obecnie nie zachowanych. w skład zespołu szybu "Lech" wchodzi: wieża szybową z 1890 r., zmodernizowana w 1975 r. maszynownia szybu powstała w 1890 r. (pierwotnie wyposażona w parowy wyciąg szybowy, a od 1975 r. elektryczny); hale: kompresorów, wentylatorów i warsztatu mechanicznego. Ponadto na terenie zespołu znajduje się budynek administracji kopalni z 1874 r., kotłowni z 1897 r. oraz sztolnia, w której

zorganizowana jest podziemna trasa turystyczna, stanowiąca główną atrakcję funkcjonującego tutaj Muzeum.

Budynek maszynowni wzniesiony jest u podnóża skarpy, w wyniku czego od południa jest jednokondygnacyjny, a z pozostałych stron dwukondygnacyjny. Bryła prostopadłościenna, założona na rzucie prostokąta, podpiwniczona, posadowiona na kamiennym niewysokim cokole, nakryta dachem dwuspadowym. Budynek murowany z cegły, nie otynkowany. Elewacje rytmicznie dzielone lizenami, pomiędzy którymi wysokie prostokątne okna z metalowym kwaterowym podziałem, zamknięte łukiem pełnym. w jednoprzestrzennym wnętrzu znajdowała się parowa maszyna wydobywcza, bębnowa z 1890 r., zastąpiona w 1975 r. elektryczną.

Obecnie obiekt wymaga naprawy nieszczelnego pokrycia dachu, występują nieliczne braki w oszkleniu oraz wypełnieniu ceglanych ścian.

NADSZYBIE i WIEŻA SZYBOWA SZYBU „ANNA” – POLE PIAST

Budowla powstała w 1898 r. nad szybem „Annaschacht”, który w 1879 r. posiadał głębokość 67 m. Szyb pełnił rolę podszadzkowego i wentylacyjnego zarazem. Zainstalowano tu również wentylator odśrodkowy o napędzie parowym. Szyb funkcjonował do lat 30 XX w. po czym wyłączono go z eksploatacji i zaślepiono korkiem betonowym. Obecnie budynki nadszymbia nie zachowane, z wyjątkiem czterokondygnacyjnej wieży szybowej. Budowla murowana, założona na planie zbliżonym do kwadratu, pierwotnie ceglana, obecnie otynkowana z detalem w postaci prostych podziałów ramowych. Wyremontowana w 2008 r. przez nowego właściciela – Zakład Produkcji Automatyki Sieciowej ZPAS-NET SA. Zachowana w dobrym stanie technicznym, choć przeprowadzane remonty zatępiły znacznie jej pierwotny wygląd.

(W opisach wykorzystano informacje zawarte w kartach ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa z archiwum Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków).

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków

Miasto Nowa Ruda nie posiada planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru miasta, będącego prawem miejscowym. z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie miasta nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są

w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powodzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyzm obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane, układy urbanistyczne, układy ruralistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z ich rozwojem. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworskie i folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną, niewielka możliwość ich wykorzystania spowodowała opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów i ich likwidację.

Do najczęstszych przyczyn zniszczeń założeń ogrodowych zaliczyć należy podziały własnościowe w obrębie założenia parkowego, wadliwą gospodarkę oraz wady realizacyjne. Ważne jest, aby całość zabytkowego obszaru pozostawała możliwie w ręku jednego użytkownika, bez dzielenia całości terenu na kilka części i bez wprowadzania kilku użytkowników o różnych, sprzecznych programach użytkowania w obrębie chronionego

parku. Niekorzystne jest także wprowadzanie nowych elementów, sprzecznych z charakterystycznym układem zabytkowym parku, wśród których do najczęściej spotykanych zaliczyć można niewłaściwie lokalizowane i zakładane boiska sportowe, parkingi, ujęcia wody, współczesną zabudowę mieszkaniową itp. w zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Czynnikami sprzyjającymi powstawaniu zniszczeń są również nieprawidłowości w zakresie materiału roślinnego. Są to przeważnie niezgodności z miejscowymi warunkami glebowymi, wodnymi lub klimatycznymi, zwłaszcza w przypadku zastosowania form roślinnych introdukowanych. Prowadzi to do powstawania ubytków w kompozycji ogrodowej, a wynika zazwyczaj z niedostatecznej znajomości samych roślin i ich wymagań.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć można również historyczne zakłady przemysłowe. Budynki wyłączone z eksploatacji, nie zabezpieczone, a wręcz niszczone, likwidowane i rozkradane urządzenia techniczne. Taki stan, utrzymywany przez lata doprowadził do degradacji wielu cennych obiektów, czego przykładem jest likwidacja XIX-wiecznych, unikatowych pieców szybowych do prażenia łupku.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymieniał również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta (burmistrza) gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z art. 22, ust. 5 cyt. ustawy w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Sposób prowadzenia gminnej ewidencji zabytków reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 56).

Gmina miejska Nowa Ruda wykonała w 2012 r. karty adresowe gminnej ewidencji zabytków nieruchomych. Gminna ewidencja zabytków przyjęta została Zarządzeniem Nr 248/2015 Burmistrza Miasta Nowa Ruda z dnia 27 listopada 2015 r., zmieniona Zarządzeniem Nr 89/2025 z dnia 05 marca 2025 r.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomych obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe, w porozumieniu z konserwatorem zabytków, a także obiektów wykreślonych z rejestru zabytków i wyłączonych z wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomych o nowe obiekty i obszary, po otrzymaniu zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zgodnie z ww. Rozporządzeniem wykonane zostały karty adresowe dla zabytków archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Ewidencja ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

11.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153), wydane na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust. 3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną

w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia. Miasto Nowa Ruda posiada opracowany w 2022 r. plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Plan ten będzie corocznie aktualizowany.

11.3. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii, kontynuacja projektu „*Wychowanie przez zwiedzanie*”,
- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- udostępnienie i systematyczna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, „*Programu opieki nad zabytkami gminy miejskiej Nowa Ruda na lata 2024-2027*”,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w imprezach, festiwalach, warsztatach promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,

11.4. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Rady Miejskiej Nr 366/XLIII/06 z dnia 29 marca 2006 r. ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Nr 69/VII/15 z dnia 27 maja 2015 r.

W latach 2018-2019 wsparcie otrzymały:

- 1) Parafia Rzymskokatolicka św. Mikołaja – wymiana pokrycia dachu kościoła par. p.w. św. Mikołaja (35.000,00 zł),
- 2) Parafia Rzymskokatolicka św. Mikołaja – remont kościoła pomocniczego p.w. św.

Anny (17.500,00 zł),

3) Parafia Rzymskokatolicka św. Barbary – konserwacja obrazów Stacji Drogi Krzyżowej (34.500,00 zł);

W budżecie na 2022 r. zaplanowano kwotę 800.000,00 zł na remont kościoła pomocniczego p.w. Wniebowzięcia NMP i konserwację rzeźby Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny,

- remont Kaplicy Loretańskiej na cmentarzu komunalnym, do której Gmina posiada tytuł prawny na podstawie umowy użyczenia z Parafią Rzymskokatolicką p.w. św. Mikołaja: remont elewacji, renowacja stolarki okiennej i drzwiowej, remont schodów prowadzących do kaplicy, wzmocnienie muru oporowego, zagospodarowanie terenu wokół kaplicy, konserwacja grupy rzeźbiarskiej „Modlitwa w Ogrójcu”,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni publicznej z zachowaniem i wyeksponowaniem jej historycznych elementów,
- podejmowanie w miarę możliwości działań o dofinansowanie prac przy zabytkach będących własnością Gminy z funduszy zewnętrznych,
- wprowadzanie aktualnych i skutecznych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w tym ochrony obiektów i obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Do działań z zakresu opieki nad zabytkami należy również wytyczanie i utrzymywanie szlaków turystycznych, które stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Elementy dziedzictwa kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową oferty turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości w staraniach o przyjezdnych. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, nordic walking, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega, bowiem w świecie współczesnej cywilizacji i wysokiej techniki poszukujemy naturalnej przyrody, bogactwa lasów, kryształowego powietrza i czystej wody.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy miejskiej Nowa Ruda malowniczo położonej w dolinach i obniżeniach pomiędzy zalesionymi wzniesieniami wzgórz i gór, z terenami objętymi ochroną przyrodniczą, dostępność komunikacyjna, bliskość granicy czeskiej, malowniczy przebieg linii kolejowej 286 z najwyższym wiaduktem nad Woliborką, zróżnicowany przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowach sakralnych i rezydencjonalnych, zabytki techniki i przemysłu górniczego, niespotykany budynek ratusza, modernizowana na cele kulturalne willa Rose, wzbudzająca zainteresowanie z uwagi

na działalność jej właścicielki - noblistki Olgi Tokarczuk, cykliczne wydarzenia kulturalne o zasięgu ponadlokalnym i międzynarodowym, znane historyczne postaci, funkcjonowanie muzeum prof. J. Wittiga oraz działalność i zbiory „Dawnej Kopalni Nowa Ruda” z podziemną trasą przekształcone w atrakcję turystyczną, wieże widokowa i ze ścianką wspinaczkową, wielofunkcyjne Centrum Turystyczno-Sportowe, ślady wielokulturowości i przeszłość historyczna miasta, małe obiekty kultu, w tym Nepomuki, rozpoznawalny Zespół Pieśni i Tańca „Nowa Ruda”, działalność licznych artystów rękodzielników, przebiegające przez miasto szlaki turystyczne, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Gmina jest też integralnie powiązana z otaczającymi ją gminami sąsiednimi. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy, co przełożyło się m.in. na powstanie niektórych szlaków turystycznych. na terenie gminy miejskiej przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Szlaki te, tworzące system o dużym ładunku dydaktycznym, wiodą do najciekawszych pod względem historycznym i przyrodniczym miejsc, w których znajdują się także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach. Wśród licznych różnego typu szlaków występują między innymi:

- *MIĘDZYNARODOWY SZLAK CYSTERSÓW* ER-8, który jest fragmentem Europejskiego Szlaku Kulturowego. Szlak ten stanowi trasę samochodową, z oznaczonymi odcinkami rowerowymi i pieszymi. Dolnośląski przebieg szlaku wyznaczają następujące miejscowości: Żmigród, Trzebnica, Wołów, Lubiąż, Prochowice, Legnica, Jawor, Bolków, Kamienna Góra, Krzeszów, Mieroszów, Głuszyca, Nowa Ruda, Wambierzyce, Polanica Zdrój, Kłodzko, Bardo, Kamieniec Ząbkowicki, Henryków i Ziębice. Noworudzki odcinek przebiega przez tereny gmin wiejskiej i miejskiej Nowa Ruda.
- *SZLAK PODZIEMNYCH ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH*, który udostępnia zabytkowe kopalnie i podziemne militaria. Trasa tego szlaku przebiega przez następujące miejscowości: Złoty Stok, Mąkolno, Ożary, Dzbanów, Przyłęk, Potworów, Brzeźnicę, Srebrną Górę, Wolibórz, Przygórze, Nową Rudę (kopalnia), Jugów, Sokolec, Walim, Domachów, Glinno, Michałkową i Zagórze Śląskie .
- *SZLAK SUDECKI IM. DR MIECZYŚŁAWA ORŁOWICZA*, czerwony, jego odcinek wiedzie od Wambierzyc i Ścinawki Średniej na Górę Wszystkich Świętych, przez centrum Słupca i dalej w kierunku Srebrnej Góry, gdzie łączy się z Długodystansowym Międzynarodowym Szlakiem E-3 Atlantyk - Morze Czarne.
- *SZLAK PIELGRZYMKOWY*, niebieski, prowadzi przez Dzikowiec, Czerwieńczyce, Nową Rudę do Bazyliki w Bardzie Śląskim.

- *SUDECKI SZLAK KONNY* relacji: Łądek Zdrój - Karpacz. na terenie miasta przebiega żółty odcinek powyższego szlaku, prowadzi z Nowej Rudy do Karpacza przez Wolibórz, Przygórze, Jugów i Sokolec Bieganów i Sokolicę.
- *SZLAK PRZYJAŹNI POLSKO-CZESKIEJ*, niebieski, rozpoczyna się przy dworcu kolejowym w Nowej Rudzie i prowadzi aż do miejscowości Broumov w Czechach.
- *SZLAK SPACEROWY GRODU NAD RZEKĄ WŁODZICĄ*, rozpoczyna się na Rynku w Nowej Rudzie, obejmuje liczne zabytki: ratusz, kościoły, kamienice, pomniki, dwór, i inne.
- *SZLAK SPACEROWY "DWIE WIEŻE"* łączy dwa punkty widokowe miasta Nowa Ruda, na których zlokalizowane są murowane wieże z czerwonego piaskowca – na Górze Wszystkich Świętych i na Górze Świętej Anny.
- *SZLAK TRUDU GÓRNICZEGO*, czarny, łączy dawne kopalnie w Przygórzu i Nowej Rudzie. Przebiega m.in. przez piękne tereny wzdłuż potoku Piekielnica, jest przedłużeniem szlaku prowadzącego z Kamieńca Ząbkowickiego na Przełęcz Woliborską.

Ponadto z Nowej Rudy wytyczono kilka tras turystycznych wiodących dookoła miasta bądź na pogranicze polsko-czeskie:

- Nowa Ruda, Przełęcz Jugowska, Wielka Sowa, długości 25.89 km;
- Nowa Ruda - Batorów - Nowa Ruda, dł. 53.89 km;
- Nowa Ruda, Radków, Pasterka, Božanov - etap II, dł. 16.90 km;
- Nowa Ruda - Hvezda - Nowa Ruda, dł. 49.51 km;

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków turystycznych czy ścieżek dydaktycznych. Jakość dotychczasowej oferty turystycznej może podnieść kolejny produkt turystyki kulturowej np. szlak tematyczny, dla którego utworzenia są szczególnie atrakcyjne wszelkie produkty regionalne związane z gastronomią, zabytki techniki czy znane rody i budowle z nimi związane. Inną propozycją może być utworzenie wspólnie z gminą wiejską *Szlaku etnicznego Niemców*, związanego z miejscami pamięci, pobytu i ważnymi wydarzeniami dla ich przodków; *Szlak budowli barokowych i małych obiektów kultu*; *Szlak filmowy*, który obejmowałby miejsca kręcenia kilkunastu filmów w Nowej Rudzie i okolicy. *Szlak górniczych miejsc pamięci* czy *Szlakiem tkaczy i innych rzemiosł* lub *Szlak obiektów kolejowych*. To tylko niektóre z możliwości promowania tych terenów, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo-krajobrazowo - historycznych miasta, gdyż jego perspektywy rozwojowe wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowych i turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Przy pomocy organizacji pozarządowych, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości i konserwatorem zabytków, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych

i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych.

11.6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,

12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanych zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy miejskiej Nowa Ruda wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Miejskiej.

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone przez Radę Miejską,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami wójt/burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest radzie gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc, to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. do najważniejszych zapisów należy określenie, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe. i tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/kultura>

2. Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Dolnośląski. w ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/>

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego we Wrocławiu

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego określone zostały w Uchwale Nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. wraz ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Witryna internetowa: <http://www.umwd.dolnyslask.pl>

4. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające m.in. na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów),

- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),

Witryna internetowa: <http://www.fos.wroc.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in. z planowanych na lata 2021-2027, *Programu Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego*.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.